

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a zájmových chovů

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Porovnání resocializačních programů nápravných
zařízení využívajících canisterapii**

Bakalářská práce

Evelyne Augierová

Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Ing. Tomáš Bušina, Ph.D.

© 2021 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Porovnání resocializačních programů nápravných zařízení využívajících canisterapii“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 3. 5. 2021 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Tomáši Bušinovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost, ochotu a především trpělivost. Dále mé poděkování patří mé rodině a přátelům za psychickou oporu a korekturu textu.

Porovnání resocializačních programů nápravných zařízení využívajících canisterapii

Souhrn

Nápravná zařízení neboli věznice, jsou místem zprostředkovávající výkon trestu odnětím svobody pro odsouzené. Účelem takového trestu je ochrana společnosti proti dalším trestným činnostem, kterých by se odsouzený mohl dále dopouštět. Se stále se zvyšující vězeňskou populací museli být zavedeny programy, které mají za cíl dosáhnout resocializace a reedukace vězňů a zamezit tak v následné recidivě, která je v dnešní době velmi častá.

Jelikož se canisterapie stala celosvětově oblíbenou metodou podporující psychické a fyzické zdraví klientů, našla své uplatnění i v nápravných zařízeních. Spolupráce canisterapeutického psa a vězně způsobuje psychosociální změny, které se výrazně odráží na chování trestance. Vědecké výzkumy zjistily, že nejčastěji dochází k vybudování empatie, sebevědomí, zodpovědnosti, trpělivosti a ke zlepšeným sociálním vztahům s autoritami.

V dnešní době je již canisterapie v nápravných zařízeních celosvětově rozšířena. Nejlepší výsledky a největší počet takovýchto programů mají především Spojené státy americké, které jsou i průkopníkem této metody a které se stali vzorem pro zavedení takovýchto canisterapeutických programů v jiných státech. Mezi ně patří Kanada, Nový Zéland, Velká Británie, Austrálie, Rumunsko, Polsko, Japonsko a od roku 2019 i Česká republika s programem Tlapka v dlani. Programy jsou vždy vytvořeny tak, že nepomáhají pouze vězňům, ale i komunitě handicapovaných, kterým tyto služby umožní pořídit si asistenčního psa za razantně nižší cenu, než by tomu bylo při výcviku mimo věznici. Stejně tak psi z útulku, kteří jsou díky takovým programům socializováni a vycvičeni, mají větší šanci na nalezení nového majitele. Jde o velmi náročnou formu terapie vyžadující specifické podmínky, které často znemožňují dalším nápravným zařízením zavedení takovýchto programů. Jedná se především o architekturu věznice a nutný zvýšený počet personálu. Především z těchto důvodů byl mnou navržený návrh programu pro věznici Rapotice shledán odborným personálem jako nerealizovatelný.

Klíčová slova: terapie, vězení, trestanci, výcvik psů, psychosociální změny

Comparison of resocialization programs in correctional facilities using dog-assisted therapy

Summary

Detention homes or prisons, are places used to keep sentenced people distanced from society. The reason of keeping arrested people away from society, is to prevent another crime activities and secure society. Resocialization and reeducation programmes has to be applied to keep the increasing population of prisoners educated and to avoid possibility of causing another crimes, which are common nowadays.

There is Canistherapy, the popular method world-wide, which supports physical and psychical health of it's clients. Since this method became so useful, it found it's availability even in prisons. The cooperation between the prisoner and Canistherapy dog causes major psycho-social impact which changes the prisoner's behavior. Science researches found out that usually this method helps to create empathy, self-confidence, responsibility, patience and it also helps to create respect for authorities.

Currently is Canistherapy well spreaded in prisons over the world. The best results and biggest number of programmes of this type are common in USA. United States are also the founders of these methods and they have also inspired another countries to use Canistherapy methods. Countries which have followed USA using these methods are for example: Canada, United Kingdom, Australia, Romania, New Zealand, Poland, Japan and since 2019 Czech Republic with it's programme "Tlapka v dlani" as well. These services are designed to help not only prisoners, but also handicapped people allowing them to purchase trained dog for much better price, than they would pay if they purchase Canistherapy dog trained somewhere else than in the prison or detention home. These programmes also help dogs from shelter sanctuaries, because it increases the chance for them to be resocialized and eventually find new owners too. Nevertheless this kind of a therapy is not easy to implement anywhere, because it requires special equipment and environment of the building where the therapy takes place. It also needs educated staff to keep the therapy running well – This is why my proposed programme for a prison house Rapotice was found as impossible to implement.

Keywords: therapy, prison, prisoner, dog training, psycho-social changes

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíl práce.....	2
3. Literární rešerše	3
3.1 Canisterapie.....	3
3.1.1 Definice canisterapie.....	3
3.1.2 Metody canisterapie	4
3.1.3 Canisterapeutický tým.....	5
3.1.4 Formy canisterapie	6
3.1.5 Oblasti působení canisterapie.....	8
3.2 Nápravná zařízení	9
3.2.1 Definice.....	9
3.2.2 Typy věznic.....	10
3.2.3 Nápravná zařízení pro specifické skupiny	11
3.2.4 Negativní jevy v nápravných zařízeních.....	12
3.3 Canisterapie v nápravných zařízeních	13
3.3.1 Historie.....	13
3.3.2 Canisterapie v nápravných zařízeních.....	14
3.3.3 Welfare psa během canisterapie v nápravném zařízení	17
3.3.4 Psychosociální výsledky canisterapie u vězňů.....	18
3.4 Porovnání resocializačních programů ve světě	19
3.4.1 Programy ve státech USA.....	19
3.4.2 Programy v Kanadě.....	26
3.4.3 Programy v Austrálii	27
3.4.4 Programy na Novém Zélandu	27
3.4.5 Programy v Asii	28
3.4.6 Programy v Evropě	29
3.5 Vlastní návrh projektu.....	32
4. Závěr	33
5. Seznam literatury	34

1. Úvod

Pes je nedílnou součástí lidské společnosti již tisíce let. Během této doby pomáhal člověku lovit, střežit obydlí a jeho stáda, na oplátku člověk doprával psovi ochranu a dělil se s ním o potravu. Postupem času tato spolupráce přerostla v silný a přátelský vztah na obou stranách. Dnes je již pes považován za člena rodiny, který poskytuje oporu, ochranu a především bezpodmínečný pocit lásky.

Již po první světové válce začali lidé napříč Evropou využívat psy k rehabilitaci válečných zranění. Tuto myšlenku následně přebralo USA, které využívalo psy k rehabilitaci válečných letců z druhé světové války (Galajdová 1999). Začala se tedy tvořit myšlenka využití psů v lékařských oborech. Průkopníkem se stal psychiatr Boris Levinston, který jako první zaznamenal zlepšení v komunikačních schopnostech u dětí, které léčil u sebe doma za přítomnosti svého psa. Jako první popsal terapii využívající psa v lékařském oboru a následně publikoval své výsledky, za které sklidil kritiku. Postupem času mu ovšem bylo dáno za pravdu. Díky jeho poznatkům na poli humánně-animálních interakcí došlo k rozšíření canisterapie i v ostatních lékařských oborech (Odendaal 2007).

V dnešní době je terapie za pomoci psů vedoucí ke zlepšování psychické a fyzické pohodě lidí různých věkových skupin celosvětově rozšířena. Terapií se rozumí soubor opatření prováděných za účelem ovlivnění průběhu nemoci. Není důležité, zdali se jedná o nemoc fyzickou nebo psychickou. Jde o nedílnou součást cesty k uzdravení se nebo psychické pohodě. Terapie za pomoci psů neboli canisterapie má více podob a mnoho míst kde může působit. Jde o specializovaná zařízení, jako jsou např. nemocnice, domovy důchodců, domovy dětí. Ne příliš známá působiště canisterapie jsou i nápravná zařízení jak pro dospělé, tak i dospívající. Zde canisterapie zastupuje nedílnou součást procesu resocializace vězňů, navíc zlepšuje jejich psychiku a usnadňuje jim výkon trestu v nápravném zařízení.

Jestliže se mluví o resocializaci, je tím myšlen proces opětovné socializace, ve kterém se jedinec učí hodnotám svého prostředí a přebírá je za své. Mnoho nápravných zařízení využívá různé formy terapie pro usnadnění pobytu v těchto zařízeních a pro lepší začlenění do společnosti. Canisterapie je jednou z těchto forem. Díky psům se lidé v nápravném zařízení učí soucitu a lepšímu porozumění, což jsou vlastnosti potřebné k návratu do společnosti (Cooke & Farrington 2014).

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce bylo s využitím dostupné vědecké literatury poskytnout srovnání mezi jednotlivými resocializačními programy v nápravných zařízeních vybraných zemí využívající canisterapii. Poté na základě získaných výsledků a konzultací s odborníky podílejícími se na vytváření resocializačních programů pro vězně sestavit návrh opatření vedoucích ke zkvalitnění současných tuzemských programů, či zavedení takovýchto programů v zařízeních, kde doposud nejsou.

3. Literární rešerše

3.1 Canisterapie

3.1.1 Definice canisterapie

Pojem canisterapie vznikl v České republice z latinského slovního spojení *canis*, tedy pes a *therapia* neboli léčba. V České republice byla tato forma terapie používána na začátku devadesátých let. Přesněji v roce 1993 vznikla jako samostatný obor a dva roky poté vznikl první metodický postup. (Nerandžič 2006).

Ve světě pojem canisterapie není používán a často ho lze najít pod pojmem *dog therapy*. Tento typ speciální léčebné metody využívá fyziologické vlastnosti a chování psa (Ungerová 2008). Ten je v zoorehabilitaci využíván díky své ovladatelnosti, cvičitelnosti a také dostupnosti, kdy může docházet za klientem bez specifických potřeb na prostor (Glenk 2017).

Galajdová (1999) popisuje canisterapii jako terapii primárně zaměřenou na řešení psychologických a sociálních problémů. Působení na samotné fyzické zdraví je zde vnímáno jako druhotné a důraz se klade na motivaci klienta k samotné rehabilitaci. Dimitrijević (2009) stejně jako Galajdová (1999) vyzdvihuje důležitost canisterapie v psychické oblasti. Navíc přikládá její důležitost ve zvýšení komunikačních dovedností nebo pohybových schopností klienta. Pavlů (2003) uvádí, že tato forma terapie přispívá k ovlivnění určitého druhu postižení nebo jeho nekoordinovaných pohybových vzorů.

Canisterapie ve své podstatě plní úlohu sociální terapie. Tato forma terapie napomáhá klientovi si znovu osvojit dovednosti, o které v průběhu svého handicapu či nemoci, částečně nebo úplně přišel. Dochází i k učení zcela nových cviků, které mohou do budoucna klientovi vykompenzovat jeho handicap (Ungerová 2008). Canisterapie se také účinně aplikuje jako podpůrná metoda v situacích, při nichž jiné metody selhaly nebo nejdou použít. Skrze canisterapeutického psa dochází k lepšímu navázání kontaktu mezi klientem a příslušným specialistou (psycholog, psychoterapeut). Jedná se zejména o klienty s mentálním, tělesným, smyslovým či emocionálním postižením. Lze ji tedy vhodně využít jako pomocnou terapii během komplexní rehabilitace klienta (Ungerová 2008).

3.1.2 Metody canisterapie

Animal Assisted Activities (AAA)

AAA volně přeloženo jako aktivity za pomoci zvířat, v tomto případě psa, jsou zaměřeny především na zvýšení kvality života klienta a obecnou aktivizaci. Je využíván především přirozený a pozitivní kontakt psa s člověkem. Nejedná se o metodu s přesně daným cílem, ale jde především o spontánní aktivity, vyplývající již z pouhé přítomnosti speciálně vycvičeného psa a specializovaného pracovníka, vyškoleného pro tyto účely terapie. Výsledky metody AAA jsou objektivně těžko měřitelné. Záleží především na individuálním dojmu klienta (Freeman 2007).

Animal Assisted Therapy (AAT)

Jde o metodu zaměřující se na terapii za pomoci zvířat. Na rozdíl od předešlé metody AAA, má AAT předem stanovené cíle, kterých se snaží po dobu terapie dosáhnout. Cíl a především postup terapie je vždy veden specializovaným odborníkem (fyzioterapeut, speciální pedagog, psycholog atd.). AAT se v tomto případě stává nedílnou součástí celkové rehabilitace klienta, ve které má především podpůrnou funkci. Výsledky metody AAT jsou měřitelné a objektivně viditelné. Cíle metody AAT mohou být jak posílení žádoucího chování, tak naopak utlumení chování, které není žádoucí (Galajdová 1999; Freeman 2007).

Animal Assisted Education (AAE)

Vzdělávání za pomoci zvířat, je metoda využívána zejména pedagogy. Využívá pozitivního vlivu zvířat na žáky se specifickými potřebami. Ve většině případů jde o žáky s poruchou pozornosti, nebo poruchou učení. Díky přítomnosti zvířete se žáci lépe soustředí a mají větší motivaci k učení se novým dovednostem. Metoda AAE je v neposlední řadě dobře aplikovatelná i v oblasti prevence nežádoucího chování žáku jako je např. šikana (Freeman 2007; Petru & Karásková 2008).

Animal Assisted Crisis Response (AACR)

Jedná se o poměrně novou formu canisterapie úzce spjatou s AAT. Metoda AACR si klade za cíl pomoci lidem, kteří se stali oběti katastrofy. Tato metoda je hojně využívána v zemích s častým výskytem živelných katastrof. Členové canisterapeutického týmu se snaží především o zmírnění traumatu a o navázání vztahu mezi obětí katastrofy a speciálním odborníkem (psycholog, psychiatr). Canisterapeut vychází ze stejného školení jako je nutné u AAT, ale na rozdíl od něj musí mít i značné znalosti z oblasti psychologie a být plně proškolen ohledně integrovaného záchranného systému. Tato metoda nemusí být zcela vhodná pro všechny psy, kteří úspěšně prošli canisterapeutickým výcvikem. Pes musí disponovat silnou odolností vůči stresovým situacím (Greenbaum 2006).

3.1.3 Canisterapeutický tým

Dosažení nejlepších výsledků během canisterapie je podmíněno kvalitně složeným canisterapeutickým týmem. Ten je složen z celé řady subjektů, které se na terapii přímo podílejí. Mezi účastníky řadíme psovoda (canisterapeut), canisterapeutického psa, specialisty v pomáhajících profesích, klienta a jeho rodinu (Fine 2010).

Canisterapeut

U canisterapeuta se rozlišuje několik stupňů kvalifikace, které se odvíjejí od jeho praxe a vzdělání. Nejnižším stupněm je canisasistent laik. Jedná se o proškolenou osobu, která může samostatně provozovat AAA. Nesmí však jakkoliv manipulovat s klientem a nezná ani jeho osobní údaje, diagnózu či anamnézu. Canisasistent laik velmi často spolupracuje s osobou pečující o klienta (fyzioterapeut, pedagog, psycholog). Dalším stupněm je canisasistent profesionál. Jde o odborníka, který chce zařadit canisterapii do své pracovní náplně, jelikož disponuje vhodným canisterapeutickým psem. Jde především o odborníky vzdělané ve zdravotní, sociální či pedagogické sféře. Výhodou tedy je, že důkladně znají klientovu anamnézu, diagnózu a především klientovi osobní údaje. Posledním stupněm je již canisterapeut. Tohoto stupně lze docílit jedině dlouhodobou praxí obsahující znalosti všech stupňů canisasistenta (laik, profesionál), minimálně 220 hodin teorie a 40 hodin praxe (Pirnerová 2009).

Canisterapeutický pes

Mylnou představou je, že canisterapeutickým psem se může stát jakýkoliv pes. Canisterapeutický pes musí mít vhodné předpoklady pro vykonávání canisterapie. Ty jsou založeny na vhodných povahových vlastnostech psa, jeho socializaci a výchově. Díky genetickým predispozicím lze předpokládat povahu psa, ale nelze se na to spoléhat. Proto plemeno ve výběru canisterapeutického psa hraje pouze orientační roli. Přesto jsou v České republice i ve světě především využívána plemena jako labradorský retrívr, zlatý retrívr, německý ovčák či border kolie. Aby se pes mohl stát canisterapeutickým psem, musí splňovat následující podmínky (Velemínský 2007).

- výborný zdravotní stav
- vhodný věk (minimálně 15 měsíců, maximální hranice je určena zdravotním stavem psa)
- vyrovnané a klidné chování (vůči lidem a ostatním zvířatům)
- dobrá poslušnost a souhra s psovodem
- přátelská povaha
- očkovací průkaz

Canisterapeutické zkoušky lze provést pod celou řadou kynologických organizací. Organizace si podmínky plnění zkoušek vytvářejí samy, nicméně podmínky průběhu zkoušek musí být schváleny Ústřední komisí pro ochranu zvířat. Během zkoušek se především dbá na dobrou ovladatelnost a poslušnost psa. Pes prokáže, zdali je zvyklý na velkou skupinu lidí či psů, na hluk, vnitřní prostory či na kompenzační pomůcky (hůl, vozík). V žádném případě nesmí pes projevit agresivní chování. Velmi důležitým aspektem je ochota psa dané úkony provádět. Nikdy se však pes nenutí do činnosti a jeho psychické a fyzické zdraví je na prvním místě (Pirnerová 2009).

Canisterapie je vhodná pro širokou škálu klientů. Ti musí vždy projevit souhlas s účastí, v opačném případě se canisterapie neprovádí a hledá se jiná alternativa terapie (Velemínský 2007). Základem je, aby kontakt psa s klientem, byl pro všechny strany radostnou záležitostí, přínosem a zdrojem uspokojení (Kalinová & Mojžišová 2002). Často se terapie účastní i klientova rodina, pro kterou zapojení do společné aktivity znamenají příjemně strávené společné chvíle. Rodina zastává důležitou roli jako prostředník mezi klientem a odborníkem. Klient se cítí méně stresovaný v přítomnosti rodinného příslušníka a zároveň může rodina podávat cenné informace o klientovi (Velemínský 2007). Nedílnou součástí canisterapeutického týmu je i personál ve specializovaném zařízení. Jedná se především o zdravotně-sociální instituce nebo o školská zařízení, kde canisterapie působí. Zařízení musí vždy podat souhlas s canisterapií, jinak ji nelze realizovat. Personál se následně podílí na výkonu canisterapie. Canisterapeut spolu s personálem sestavují program, vhodný pro jednotlivé klienty (Velemínský 2007).

3.1.4 Formy canisterapie

Individuální canisterapie

Tato forma terapie zahrnuje setkání jednoho klienta s jedním canisterapeutickým týmem, v některých případech i s více týmy. Výhodou individuální terapie je přizpůsobení programu danému klientovi s ohledem na jeho handicap. Klient není nijak rušen okolními klienty a může se tak více soustředit a lépe navázat kontakt se psem a canisterapeutickým týmem (Müller 2014).

Skupinová canisterapie

Müller (2014) doporučuje velikost skupiny od 6 do 8 klientů, kteří jsou vedeni jedním či více canisterapeutickými týmy za přítomnosti jednoho nebo více psů. Velemínský (2007) naopak neudává přesný počet klientů, ale ponechává toto rozhodnutí čistě na canisterapeutovi, který musí sám vyhodnotit vhodný počet klientů (obr. 1). Výhodou skupinové terapie je uspokojení většího počtu klientů najednou. Nevýhodou je naopak nenaplnění individuálních potřeb klientů. Vždy je nutné především dbát na psychickou a fyzickou pohodu canisterapeutického psa, který se během skupinové terapie rychleji unaví. Canisterapeut proto musí dobře znát svého psa a poznat, kdy je vhodná terapii již ukončit (Palestrini et al. 2016).

Návštěvní program

Jedná se o nejběžnější formu canisterapie, kdy canisterapeutický tým dochází za klientem. V některých případech může klient docházet za canisterapeutickým týmem či si mohou sjednat schůzku na neutrálním místě. Návštěvy jsou v nejčastějších případech pravidelné v určitou sjednanou dobu. Pravidelnost návštěv umožňuje sledování pokroků klienta, které se pravidelně zaznamenávají a vyhodnocují (Müller 2014).

Jednorázové aktivity

Jednorázové aktivity jsou typické pro společenské akce, které mají svým konáním přispět k lepšímu povědomí o této formě terapie, která v dnešní společnosti není všem zcela známá. Může být použita i v situacích, kdy dojde k náhlé duševní poruše. Podmínky a průběh jsou stejné jako pro návštěvní formu terapie s tím rozdílem, že nelze zcela věrohodně vyhodnotit výsledky terapie (Svobodová 2011).

Pobytový program

Během pobytového programu dochází k jednorázovému či pravidelnému pobytu klientů v místech, kde se provozuje zoorehabilitace. Klienti jej často kombinují s ozdravnými nebo poznávacími pobyty. Může se jednat např. o ekofarmy, výcviková střediska či canisterapeutické tábory (Müller 2014).

Rezidentní program

Jedná se o program, při kterém se canisterapeutický pes umístí do specializovaného zařízení či do domácností, které projeví zájem provozovat canisterapeutickou činnost přímo ve svých prostorách. Pes se může, ale nemusí stát majetkem zařízení nebo rodiny. Důležité je, aby současný majitel psa (jednotlivec, organizace) vyhodnotil, zdali bude pes ve vhodných podmínkách a musí dohlédnout na následný výcvik osob, které budou oprávněni o psa pečovat (Velemínský 2007).

Obr. 1: Skupinová canisterapie v ženské věznici Utah (www.sltrib.com)

3.1.5 Oblasti působení canisterapie

Socioterapie

Socioterapie uplatňuje léčbu skrze sociální interakci. Využívá se v případech, kdy dochází k obtížné integraci do společnosti kvůli problémovému chování. Své využití zastává i v prevenci šikany a agresivního chování. Klienti canisterapie léčení touto formou jsou např. vězni v nápravném zařízení, osoby s hyperkinetickou poruchou či ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), drogově závislí jedinci, pacienti s poruchou chování (Ungerová 2008). Pes slouží jako vhodný objekt nácviku sociálních interakcí, kdy se např. přenáší negativní pozornost na psa během konfliktu dvou osob. Pes je výborným prostředkem pro nácvik odpovědnosti a vyvolání soucitu (Odendaal 2007).

Psychoterapie

Jde o léčbu pomocí psychologických prostředků. Aplikuje se v případech, kdy se u klienta projeví známky pohnutého duševního zdraví. Klientem může být např. pacient hospitalizován v psychiatrické léčebně, senioři v domovech důchodců, osoby po traumatizujícím zážitku (AACR), drogově závislí, vězni v nápravných zařízeních (Ungerová 2008). Již samotná interakce člověka se psem pomáhá ke zmírnění stresu, pocitu lásky z druhé strany a pocitu potřebnosti (Odendaal 2007).

Fyzioterapie

Léčba pomocí fyzikálních metod. Využívá se u klientů s tělesným či nervovým postižením. Cílem je rozvoj pohybu, zabránit proleženinám, zmírnit bolest, procvičit a protáhnout svaly či uvolnit blokace (Ungerová 2008). Výbornou aktivitou pro dosažení těchto cílů je metoda polohování. Během polohování se využívá tělesné teploty psa, která je vyšší než u člověka. Umožňuje tak prohřátí svalstva a uvolnění svalového tonu. Metoda je vhodná pro pacienty s tělesným postižením doprovázené svalovým třesem a křečemi (Elmacı & Cevizci 2015).

Speciální pedagogika

Speciální pedagogika se věnuje především dětem s vývojovými poruchami chování a učení nebo dětem s mentální retardací. Canisterapie zde zastává úlohu především motivační, kdy dítě je více motivované učit se novým dovednostem a lépe se koncentruje během přítomnosti canisterapeutického psa (Velemínský 2007). Využívají se zde aktivity na posílení řeči, kdy je dítě motivováno procvičovat řeč tím, že na psa např. volá a udává mu povely. Pedagog může psa využít v procesu výuky, kdy pes slouží jako praktický model při vysvětlování různých konceptů např. odpovědnost vůči druhým (Odendaal 2007).

3.2 Nápravná zařízení

3.2.1 Definice

Nápravná zařízení slouží jako prostředek trestu odnětí svobody. Účelem trestu je ochrana společnosti před delikventním jednáním a následná náprava pachatele (Sochůrek 2007). Fischer (2006) uvádí, že ačkoliv má mít trest ochranou funkci pro obyvatele a odstrašující funkci od dalších kriminálních činností, musí také pro odsouzené nést korektivní účinek a humánní principy. Trest v podobě uvěznění je pro odsouzené reakcí společnosti na jeho nežádoucí a nespolečenské chování, ale zároveň sebou nese silné stigmatizační důsledky. Ve chvíli, kdy je odsouzený uvězněn, ztrácí základní opory nezbytné pro návrat do společnosti jako rodinu, sociální kontakty, práci, dovednosti a pracovní návyky. Udržet tedy vězně pracovně a sociálně aktivní i v nápravných zařízeních je jedním z nejdůležitějších úkolů vězeňských specialistů (Fischer 2006). Snahou dnešní společnosti je dosáhnout resocializace a reedukace pachatelů trestných činů. Cílem je změnit asociální chování v chování společensky přijatelné a nedopustit následnou recidivu. Předpokládá se, že pachatel má ke svému počínání určitý důvod či motiv, které je potřeba zjistit, dešifrovat a změnit (Sochůrek 2007).

Během nápravy, resocializace a reedukace je snaha o dosažení následujících cílů:

- změna chování pachatele
- vytvoření pozitivního vztahu k práci
- posílení odpovědnosti
- zaujmutí etických postojů
- zvýšení společenské přizpůsobivosti
- odstranění škodlivých návyků
- eliminace závislostí (drogy, alkohol)
- vytvoření reálné a pozitivní perspektivy do budoucna

Tato funkce trestu v moderní společnosti našla své místo a ocenění. Nedochozí k násilnému trestání pachatele ba naopak, je využíván pozitivní přístup. Přesto se najdou odpůrci, kteří poukazují na skutečnost, že ne všechny příčiny trestního jednání byly doposud zjištěny, kvůli čemuž nemohli být následně behaviorální metodou odstraněny. Problémem je i časové vymezení trestu, které je sice soudně vyměřeno, je však velmi obtížné pozměnit chování, které bylo celoživotně formováno (Mezník et al. 1995).

3.2.2 Typy věznic

Vazební věznice

Vazební věznice je místo zabezpečující výkon vazby v souladu s právními předpisy. Účelem tohoto zařízení je dočasné umístění obviněného v průběhu trestního stíhání, které obviněnému zabraňuje mařit vyšetřování, nebo pokračovat v nezákonné činnosti, které by se mohl na svobodě nadále dopouštět. Vazbu je možno vykonávat v pevném (celovém) nebo ve zmírněném režimu, převážně pod dohledem ostrahy. Výhodou zmírněného režimu je možnost volného pohybu ve vyhrazených hodinách. Obvinění se tak mohou setkávat i s jinými osobami ve výkonu vazby, což snižuje psychické zatížení, kterým si obviněný prochází (Černíková & Sedláček 2002).

Věznice

Ve věznici se vykonává trest odnětí svobody, který musí být v souladu s právními předpisy. Motejl (2010) člení věznice podle zajištění vnitřní bezpečnosti, kdežto Štěrbá (2007) typy věznic rozděluje podle uzpůsobení vnějšího zabezpečení. Nicméně oba rozdělují věznice na 4 typy, od nejmírnějšího až po nejpřísnější režim a to následovně:

- věznice s dohledem
- věznice s dozorem
- věznice s ostrahou
- věznice se zvýšenou ostrahou

V České Republice se od roku 2017 člení nápravná zařízení na 2 typy věznic. Věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. V ostraze je vytvořen systém oddělení diferencovaných podle stupně zabezpečení (Vězeňská služba České republiky 2021), a to:

- oddělení s nízkým stupněm zabezpečení
- oddělení se středním stupněm zabezpečení
- oddělení s vysokým stupněm zabezpečení

Stupeň zabezpečení se určuje na základě vyhodnocení míry vnitřních a vnějších rizik. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti v průběhu vykonávání trestu s ohledem na individuální charakteristiku vězně, v níž je zohledněna povaha spáchané trestné činnosti, průběh předchozích výkonů trestů a hrozba útěku. Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti vězně pro okolní společnost, především s ohledem na spáchanou trestnou činnost, za kterou mu byl udělen trest. V jednom nápravném zařízení se může nacházet více oddělení různých typů, pokud se tím neohrožuje účel trestu (Vězeňská služba České republiky 2021).

3.2.3 Nápravná zařízení pro specifické skupiny

Ženské věznice

Ženy obecně páchají méně kriminálních trestních činů nežli muži, přesto počet uvězněných žen za posledních dvacet let narostl téměř trojnásobně (Ginn 2013). Neexistují ovšem žádné studie prokazující, že by se ženy dopouštěly závažnějších trestných činů, než tomu bylo před dvaceti lety. Nárůst lze vysvětlit upřednostněním vazebních trestů odnětí svobody před nevazebními tresty ze strany soudu (Ginn 2013). Menší míra ženské kriminality oproti mužské kriminalitě podle Mezníka et al. (1995) spočívá v nižší predispozici žen k páchání trestných činů. Pro ženu vězeňské prostředí představuje daleko větší psychickou zátěž. Je tedy důležité, aby jim byla umožněna dobrá psychoterapeutická péče a neustálý přístup k manuální činnosti (Černíková & Sedláček 2002).

Věznice pro mladistvé

Jestliže mladistvý odsouzený nepřekročil věkovou hranici osmnácti let (liší se podle zákonů dané země), může soud udělit výjimečný trest odnětím svobody bezpodmínečně. K takovému kroku se přistupuje jedině v případě, že veškerá jiná trestná opatření byla neefektivní. Trestní sazba odnětí svobody stanovená trestním zákoníkem se zkracuje na polovinu. Dolní hranice pro udělení trestu je jeden rok a horní hranice nesmí převyšovat 5 let. Mladiství odsouzení trest vykonávají odděleně od ostatních odsouzených nebo v oddělení přímo určených pro mladistvé (Šubrt 2010). Mladiství delikventi jsou zvláště důležité téma, které nese i svá specifika. Odsouzení jsou stále v emocionální a psychické vývojové etapě života, která ovlivňuje jejich budoucnost. Je tedy nezbytné dbát na zmírnění dopadu uvěznění. Pozornost se musí věnovat programům, které jsou pro mladistvé delikventy přímo určené a speciálně vypracované. Tyto programy se zaměřují na nácvik sociálních dovedností, vytváření vlastních zájmů ve volném čase, motivaci do budoucího života atd. (Černíková 2008).

Drogově závislí vězni

Podle výroční zprávy vězeňské služby ČR z roku 2019 byl počet drogově závislých z celkového počtu populace vězňů kolem 30 % (Vězeňská služba České republiky 2020). Toto číslo ukazuje, jak je důležitá protidrogová politika ve věznicích. Pro tyto účely existují ve věznicích protidrogové zóny, jejichž cílem je zabránit drogově závislým v kontaktu s drogami. Úspěšně se aplikují bezpečnostní, pedagogické, zdravotnické a psychologické přístupy, ovlivňující závislého v jeho pohledu na drogy. Odsouzený je motivován k abstinenci a zdravému životnímu stylu, který by měl následovat i po dokončení svého trestu (Marešová 2003). V těchto zónách pracují především vychovatelé, speciální psychologové/pedagogové, sociální pracovníci, terapeuti a lékaři. Velkým problémem je kapacita těchto specializovaných míst. Jsou určeny především pro odsouzené s nařízenou protitoxikomanickou léčbou a mladistvé odsouzené. Ve věznicích se aplikují i protidrogové programy např. poradny protidrogové prevence (Harald et al. 2003).

3.2.4 Negativní jevy v nápravných zařízeních

Celosvětově se odhaduje, že se v nápravných zařízeních nachází okolo 11 milionů trestanců. Z tohoto čísla vychází, že průměrná vězeňská populace je 144 osob na 100 000 obyvatel (Forrester et al. 2018). Fazel et al. (2016) uvádí, že výskyt duševních poruch u odsouzených lidí je vyšší nežli v běžné populaci. V některých zemích a jejich nápravných zařízeních se dokonce nachází vyšší počet lidí trpících psychickou poruchou než je v psychiatrických léčebnách. Birmingham (2003) dokonce tvrdí, že okolo 90 % trestanců trpí duševní poruchou. Mezi nejčastější poruchy postihující vězně patří neurózy, které se projevují např. nespavostí (Birmingham 2003). Dalšími více závažnými jsou deprese či psychózy, které se projevují u jednoho ze sedmi trestanců, případně ADHD diagnostikované až u 26 % dospělých vězňů (Fazel et al. 2016). Dále jde o antisociální poruchy osobnosti, hraniční poruchy osobnosti, paranoii nebo schizofrenii (Meltzer et al. 1995). Velký problém v tomto směru představují přeplněná speciální lůžka pro psychiatrické pacienty, z toho důvodu je většina odsouzených trpících psychickou poruchou umístěna spolu s ostatními vězni. Situace je podhodnocena i ze strany personálu, který není často odborně způsobilý, aby psychickou poruchu odhalil a následně se snažil vězni pomoci (Haney 2017).

Negativní jevy často přítomné v nápravných zařízeních jsou pokusy o sebevraždu a sebepoškození. Sebevražda a sebepoškození je u vězňů častějším jevem nežli u lidí stejného věku a pohlaví na svobodě. Riziko pokusu o sebevraždu je u mužů 3-6x větší a u žen dokonce ještě vyšší (Fazel et al. 2016). Sebevraždy jsou častějším úkazem u vězňů trpících dlouhodobou psychickou poruchou (Haney 2017) nebo také u vězňů, kteří v minulosti užívali návykové látky či alkohol a byli donuceni v nápravném zařízení přestat (Bukten et al. 2017). Motivací k sebepoškození může být např. odstranění psychického napětí nebo vytvoření nátlaku na své blízké či na vězeňský personál (Sochůrek 2007).

Dalším negativním jevem je užívání drog a alkoholu. Ačkoliv je velká většina uživatelů drog odsouzena s již vzniklou závislostí, určitá část vězňů se poprvé s drogami setká až uvnitř nápravných zařízení (Strang et al. 2006). Bylo prokázáno, že problém s drogami má více žen ve srovnání s muži (Fazel et al. 2016). Pozitivním úkazem je ovšem to, že velká část vězňů, kteří jsou závislí na návykových látkách, hlásí zlepšení svého stavu ve srovnání s životem na svobodě (Dirkzwager & Nieuwbeerta 2018).

3.3 Canisterapie v nápravných zařízeních

3.3.1 Historie

Myšlenka zavést canisterapeutické programy do nápravných zařízení vychází z oblasti medicíny, kde jsou AAT poměrně běžnou metodou využívající se k řešení fyzických i psychických problémů. Právě ony psychické problémy jsou silným negativním jevem uvěznění (Furst 2006). S úplnými počátky AAT v nápravných zařízeních se můžeme setkat již v 19. století, přesněji v roce 1885 v Americe, kde k tomuto účelu byl využíván tur domácí. Myšlenka zaměnit hospodářské zvíře za psa, který je z finančních nákladů výhodnější, přišla o něco později (Strimple 2003).

První zmínka o využití psů pro pacienty s poruchou chování byla zaznamenána v dopisech z roku 1919. Ministr vnitra Franklin K. Lane v těchto dopisech doporučoval doktoru Allansonu Williamu Whitovi využít v zařízení psy, kteří by pomohli s následnou reedukací pacientů. Nápad se sešel s úspěchem a terapie za pomoci psů byla skutečně realizována (Strimple 2003).

Další zmínky o psech v nápravných zařízeních pochází až od 80. let 20. století z Washingtonu (Strimple 2003). Tehdy se o umístění psů do ženské věznice zasloužila Kathy Quiniová, která byla cvičitelkou psů, a jejím velkým snem bylo zavést cvičící programy v nápravných zařízeních. Spojila se tedy s děkanem veterinární univerzity Leo Bustadem, který jí v tom začal pomáhat. Založili spolu výcvikový program pomáhající jak odsouzeným, tak psům z útulku. Celý program byl hodnocen velice kladně. Docházelo ke zvýšené sebeúctě vězenkyň a k osvojení nových dovedností. Psi, kteří úspěšně prošli výcvikem, byli využíváni jako asistenční nebo vodící. Některým psům tento program zachránil život a byli následně adoptováni novými rodinami. Dobrým příkladem pozitivního účinku onoho canisterapeutického programu je za vraždu usvědčená Sue Millerová, která se díky programu dokázala začlenit lépe do společnosti, kde se stala úspěšnou cvičitelkou psů. Postupem času již dokázala vycvičit psa tak, aby dokonce uměl rozpoznat blížící se epileptický záchvat. Kathy Quiniová se následně zasloužila o zavedení sedmnácti programů po celé USA (Hines 1983).

3.3.2 Canisterapie v nápravných zařízeních

V posledních několika letech se začalo postupně upouštět od ukládání přísných a dlouhých trestů v nápravných zařízeních. Systémy trestního soudnictví se začali více zaměřovat na rehabilitační programy, které jsou zaměřeny na individuální potřeby trestanců a které jsou účinnější ve znovuzačlenění vězňů do společnosti. Jedním z takových programů je canisterapie (Wooditch et al. 2014). Canisterapie v nápravných zařízeních je oblíbenou metodou díky jejímu pozitivnímu dopadu na vícero stran. Tím nejdůležitějším aspektem je pozitivní vliv na vězně, kteří se díky těmto programům učí sebekontroly, empatie, sebeúcty a trpělivosti. Dochází k zvýšené emoční inteligenci a pohody, učení se novým dovednostem a k zlepšení prosociálních vztahů (Cooke & Farrington 2014). Mezi trestancem a psem se vytváří vztah, který je pro mnohé z nich tím vůbec prvním v životě, který jim ukazuje hodnoty vztahu a bezpodmínečnou lásku (Turner 2007). Takovýto vztah buduje sebevědomí, díky kterému se trestanec oprostí od viny a hanby, kterou z důvodu uvěznění prožívá (Jordan 2001). Vězni obecně uvádějí zvýšený pocit motivace a schopnosti si stanovit cíl, kterého chtějí dosáhnout (Currie 2008). To všechno jsou faktory, které budují prosociální chování nezbytné k následnému začlenění do společnosti bez pozdějších recidiv (Fawcett & Gullone 2001).

Věznice je silně stresující místo, které může prohloubit už tak vzniklé psychické potíže. Je tedy důležité myslet i na psychickou pohodu vězňů, kteří z velké části trpí úzkostmi a depresemi (Liebling 1999). Díky canisterapii se odsouzení necítí osamoceni, zbavují se lépe stresu, napětí a především psychických problémů (Furst 2011). Pozitivní aspekty se odrážejí i na atmosféře v nápravných zařízeních, kdy dozorcí pozorují zvýšenou morálku vězňů, vyšší ochotu dodržovat nařízení ukládaná vězeňským personálem a i zlepšení vztahů mezi vězni (Davis 2007).

V neposlední řadě má pozitivní vliv na osoby se speciálními potřebami, kterým umožňuje získat vodícího/asistenčního psa za nízkou cenu. V dnešní době je vysoká poptávka po asistenčních a vodících psech, jejichž výcvik je finančně i časově náročný. Právě vězni jsou vhodnými adepty, kteří disponují časem k tomu potřebným (Osborne & Bair 2003). I po finanční stránce je výcvik psů uvnitř nápravných zařízení výhodnější nežli výcvik mimo zařízení. Strimple (2003) udává, že v nápravných zařízeních je výcvik až trojnásobně levnější. Těchto služeb využívají i útulky pro psy, kde psi dostanou druhou šanci, jinak by byli usmrceni. Díky výcviku lze snadněji najít nové majitele, nebo se z nich mohou stát i asistenční a vodící psi (Hogle 2009).

Program canisterapie je pro trestance zcela dobrovolný a musí být jimi podána přihláška. Následně jsou tyto přihlášky vyhodnoceny vězeňským personálem na základě následujících kritérií: trestní minulost, disciplinární záznam, výše trestu a doba zbývající do konce trestu (Larkin & Paul 2018). Dobré chování je podmínkou i během trvání canisterapie, která vězně často motivuje k lepší spolupráci s personálem (Currie 2008). Wormer et al. (2017) uvádějí, že v jednom z amerických projektů Sustainability in Prison Project žadatel musí být bez závažného kriminálního přestupku, jako je např. vražda či násilí. Kdežto v australském projektu Pups in Prison se předchozí závažné trestné činy neberou jako vylučující faktor (Serco 2020). Český projekt Tlapka v dlani vybírá zájemce podle dobrého chování během výkonu trestu (Pláteníková 2021).

Ve chvíli kdy je odsouzený vybrán do programu, začíná jeho spolupráce s trenérem, psem a personálem věznice (Larkin & Paul 2018). Trenér může být v nápravném zařízení přítomen nepřetržitě a mít tak kontrolu nad programem. Pokud ovšem není na plný úvazek ve věznici, přebírá jeho roli dozorce. Je tedy nezbytné, aby dozorce byli obeznámeni s celým průběhem programu a měli nad ním kontrolu (Han et al. 2018). Pes nesmí v tomto zařízení strádat a musí mu být zajištěny přirozené podmínky. Velikost cel a objektu se často odráží od plemene psa, který zde bude moct být umístěn. Standardně mají psi své zázemí v celách svých ošetřovatelů (vězňů), kde nocují a je jim předkládána potrava (obr. 2), (Han et al. 2018). Je důležité si předem nastavit cíle výcviku, od kterých se bude celý program odvíjet. Půjde-li o socializaci a nácvik základních povelů (sedni, lehni atd.) bude program výrazně kratší než u výcviku asistenčního psa (Han et al. 2018). Výcvik může trvat zhruba od 40 dnů až po 18 měsíců (Larkin & Paul 2018).

Obr. 2: Zázemí pro psa (www.featureshoot.com)

Speciální skupinu tvoří ženy v nápravných zařízeních. Ženy mají obecně menší predispozice k tomu páchat trestnou činnost. Celosvětově je tedy počet žen, které jsou ve výkonu trestu razantně menší, nežli počet uvězněných mužů. Z toho důvodu je budováno menší množství zařízení, které jsou určeny pouze ženám. Umístění věznic je tedy omezené a ženy jsou velmi často posílány daleko od svého domova. Tento fakt z velké části znemožňuje rodině či přátelům možnost pravidelných návštěv. Pocit opuštění a osamocení je tedy běžným jevem v ženských věznicích (Britton & Button 2007). Birmingham (2003) udává, že až dvě třetiny žen v nápravných zařízeních jsou matkami a více než polovina z nich má nezaopatřené dítě. To přispívá k zhoršení psychiky a k neustálému stresu. Ženy mají z tohoto důvodu silnější vazby na psy, které trénují a označují je jako své děti. Navíc jsou ženy v nápravných zařízeních častými oběťmi předchozího domácího násilí. Psi jsou pro ně výborným prostředkem k tomu se s traumatem vyrovnat a znovu pocítit pocit bezpečí a lásky (Britton & Button 2007).

Další ohroženou skupinou jsou mladí delikventi, kteří jsou stále ve fázi rozvoje a sebepoznání. U mladistvých je tedy velmi důležité zaměřit se na jejich následnou reedukaci a resocializaci, která bude formovat jejich budoucí chování a postavení ve společnosti (Černíková 2008). V zařízeních pro mladistvé je velmi častým úkazem šikana a sebepoškozování. U této skupiny byl zjištěn nejvyšší výskyt poruch osobnosti (Birmingham 2003). Harbolt & Ward (2001) prováděli studii v nápravném zařízení pro mladistvé, které využívalo canisterapii. Autoři uvedli, že mladiství účastníci, kteří byli ve fázi chápání svých předchozích trestných činů, si byli schopni vybudovat silný vztah k nechtěným psům z útulku. Tento vztah jim následně dopomohl k pochopení sebe sama a jejich dosavadní situace.

I přes všechny benefity, které canisterapie poskytuje, není tato forma rehabilitace v nápravných zařízeních stále zcela běžnou metodou. Hlavním důvodem nízké rozšířenosti je prostor, který je vyžadován. Psi vyžadují venkovní dvorek, který bude volně přístupný jak pro ně tak i pro jejich dočasné psovody (vězně). Tuto podmínku splňuje jen malé množství nápravných zařízení. Dalším aspektem ovlivňující rozšířenost canisterapie v nápravných zařízeních jsou finance, které je nezbytné nejen získat ale převážně zajistit jejich ustálený příjem (Larkin & Paul 2018). Největší podíl na financování těchto programů má vláda, nicméně se jedná o nepředvídatelný přísun peněz, který často podléhá škrtnům v rozpočtech. Nejstabilnějším přísunem peněz jsou tedy adopční poplatky a poplatky za služby od samotných agentur, zprostředkovávající výcvik psů. Časté jsou i finanční dary ze strany veřejnosti, sponzoring od výrobců krmiv a jiného sortimentu (Han et al. 2018).

3.3.3 Welfare psa během canisterapie v nápravném zařízení

Welfare psa během canisterapie je velmi důležitou kapitolou zvláště pokud se jedná o terapii v nápravném zařízení, které disponuje mnoha stresovými faktory. Pouze pes, který je spokojený a zdravý může mít terapeutický vliv na klienta. Aby se dosáhlo u psa spokojenosti, musí se dodržovat jeho welfare. Koncept welfare je chápán jako pohoda zvířete, které se dosáhne udržováním dobrých životních podmínek během chovu (Serpell et al. 2010). Odborníci posuzují dobré životní podmínky podle různých aspektů stavu zvířete. Rollin (1999) mluví o schopnosti zvířete dokázat projevit svoje přirozené nebo druhově specifické chování. Broom & Fraser (2015) se naopak zaměřují na schopnost jedince přizpůsobit se požadavkům svého prostředí a míru adaptace. Existují ovšem obecné aspekty dobrých životních podmínek zvířat. Ty jsou dobře shrnuty a definovány zákonem pěti svobod, které jsou platné pro všechna zvířata bez ohledu na jejich druh, využití a především byla přijata organizacemi na ochranu zvířat napříč celým světem (Jalongo 2019).

Pět svobod zní následovně:

- svoboda od žízně, hladu a podvýživy
- svoboda od nepohodlí
- svoboda od bolesti, zranění a nemoci
- svoboda od strachu a strádání
- svoboda projeviti přirozené chování

Poslední pátá svoboda je nejhůře definovatelná. Přestože jsou si lidé vědomi toho, že zvířata mají své fyziologické potřeby, zapomínají na jejich behaviorální a sociální potřeby, které se druhově liší (Mason & Mandel 1993). Furst (2011) proto zdůrazňuje, že canisterapie v nápravných zařízeních by měla zahrnovat vzdělávací složku, která pomůže vězňům dozvědět se vše o psech a o tom jak s nimi zacházet. V některých programech musejí odsouzení přečíst několik knih, shlédnout videa o psech, skládat testy a účastnit se kurzů na téma zdraví zvířat, první pomoc pro zvíře a řeči psího těla (Minton et al. 2015). Pokud se v zařízení nenachází cvičitel psů, musí jeho roli zastat dozorcí. Proto i oni, jakožto účastníci programu musejí být vyškoleni v základech chování psů u jednotlivých plemen (Stewart et al. 2016).

Psovodi (vězni) by měli speciálně věnovat pozornost stresujícím příznakům. V ideálním případě by již psovod měl znát stresující faktory u svého psa a následně by se jim měl vyhýbat (Serpell et al. 2010). Příklady stresového chování u psa zahrnují škrabání, olizování, třes, zívání, stereotypní pohyby, slinění, olizování sebe nebo okolních předmětů (Glenk 2017). Specifickým stresorem v nápravném zařízení je hluk okolních vězňů, který může psa znervózňovat, neznamená to ovšem, že při prvních projevech stresu musí být pes vyřazen z programu. Pes může svou sebedůvěru získat až postupem času při vhodné interakci s prostředím (Broom 2010).

3.3.4 Psychosociální výsledky canisterapie u vězňů

Cooke & Farrington (2014) ve své práci shrnují studii o vlivu psů na vězně v nápravných zařízeních. Tuto studii následně doplnili o srovnávací skupiny a vyhodnotili výsledný efekt programu. Původní studie byla od Moneymakera & Strimpla (1991). Jako jedni z prvních hodnotili vliv zvířecích programů na vězně. Výzkum byl nazván People, Animals, and Love (PAL) a byl proveden v dnes již zaniklém Lortonově nápravném zařízení ve Virginii, USA. Výzkum byl prováděn na 64 mužích, kteří se v letech 1982 až 1984 canisterapie v rámci programu PAL, účastnili a po jejich propuštění se zkoumala míra recidivy. Zpět do zařízení se navrátilo 10 z 64 mužů. Pro tento výzkum ovšem neexistovala žádná srovnávací skupina. Cooke & Farrington (2014) tedy použili oficiální údaje úřadu pro soudní statistiku o recidivě pachatelů v letech 1983 a pomocí vzorců od Lipsey & Wilson (2001). Zjistili, že míra recidivy byla výrazně nižší u účastníků, PAL programu, než u kontrolní skupiny. Tato studie poukazuje i na snížené užívání drog během účasti v programu.

Další studie zabývající se mírou recidiv byla provedena Merriamem (2001) a vychází z projektu POOCH (Prisoners Overcoming Obstacles & Creating Hope), který byl realizován v Oregonu, USA. Programu se zúčastnilo 89 mladistvých, kteří cvičili psy z útulku. Žádný z nich se následně po propuštění do nápravného zařízení nevrátil. Byl tedy zjištěn pozitivní dopad na míru recidivy a Merriam (2001) uvádí, že byl pozorován i snížený protispolečenský postoj mladistvých.

V kanadském nápravném zařízení pro ženy prováděl studii Richardson-Taylor & Blanchette (2001). Program byl pojmenován Canadian Pawsitive Directions Canin Program, který se zabýval výcvikem psů z útulku. Studie se zaměřila na míru sebeúcty, snížení deprese a osamělost. Byl použit vzorek dvanácti žen, které se programu zúčastnily a jedenácti žen, které program neabsolvovaly. Účastnice programu vykazovaly vyšší sebevědomí, lepší soběstačnost a pozitivnější pohled nad jejich současnou situací v nápravném zařízení. Oproti tomu kontrolní skupina vykazovala vyšší míru deprese a pocity osamění. Studie se zúčastnili i zaměstnanci nápravného zařízení. 15 z 16 dotazovaných zaměstnanců uvedlo, že zaznamenali pozitivní účinky programu na vězně. Jako příklad uvedli lepší komunikaci mezi zaměstnanci a vězni a zvýšenou soběstačnost (Richardson-Taylor & Blanchette 2001).

Duncan (2011) se ve své studii zaměřil na míru incidentů v průběhu trestu mladých trestankyň v texaském nápravném zařízení, které absolvovaly canisterapii, a také na jejich akademický postup. Studie se zúčastnilo 12 dívek, které program absolvovaly a stejný počet neúčastnicích se dívek, které byly zařazeny do kontrolní skupiny. Ze studie vyplývá, že dívky ze skupiny účastníků programu nevykazovaly žádné behaviorální incidenty a došlo u nich ke zlepšení v oblasti čtení a matematiky.

3.4 Porovnání resocializačních programů ve světě

3.4.1 Programy ve státech USA

USA se trvale udržuje na prvním místě v počtu vězňů na celkový počet obyvatel. Ve výkonu trestu se v roce 2018 nacházelo v odhadu 6 410 000 osob. Do konce stejného roku se v nápravném zařízení nacházel přibližně 1 ze 40 dospělých. Ačkoliv se tato čísla zdají vysoká, počet uvězněných osob se od roku 2007 výrazně snížil (Maruschak & Minton 2020). V celé USA se v posledních několika letech podstatně zvýšil počet vězeňských programů využívající canisterapii. V současné době se na území USA nachází přibližně 255 takových programů, ve 47 státech (obr. 3). Tyto programy fungují v minimálních, středních a maximálních bezpečnostních zařízeních na státní a federální úrovni (Han et al. 2018).

Obr. 3: Mapa počtu programů využívající canisterapii na území USA (Han et al. 2018)

USA se stalo průkopníkem programů využívající psy v nápravných zařízeních. První takový program byl zaveden ve věznici s maximální ostrahou pro ženy ve městě Tacoma ve státě Washington. Program byl nazván Prison Pet Partnership a spolupracoval s místním útulkem pro psy. Vězenkyně absolvovaly jedenácti týdenní kurz, který obsahoval jak praktickou, tak teoretickou část na téma výcvik a výchova psů. Někteří psi po dokončení kurzu byli snadněji adoptováni nebo pokračovali ve výcviku na asistenční a vodící psy. Tento program se stal modelem, který následně mnoho nápravných institucí využilo k vytvoření svých vlastních programů a dodnes je tento model nejčastěji využíván (Furst 2007). Program Prison Pet Partnership je stále aktuální a pokračuje v záchraně psů z útulku. I nadále je program zaměřen na ženské věznice a na výcvik asistenčních či vodících psů. Pracovníci programu navíc pomáhají absolventkám v psaní životopisů, v procvičování komunikačních dovedností při pracovních pohovorech a také se podílejí na hledání vhodných pracovních pozic pro absolventky programu (Beseres 2017).

Furst (2007) se ve svém rozsáhlém výzkumu zabíral aktuálním počtem programů v nápravných zařízeních využívající canisterapii napříč USA. Do každého z 50 států USA byl Furstem zaslán dopis vysvětlující účel výzkumu s otázkami týkající se konkrétnějších informací o canisterapeutických programech. Otázky se týkaly následujících informací:

- typ programu podle Hinese (1998)
- počet účastníků programu
- doba trvání programu
- účastníci přijímacích pohovorů
- podmínky přijetí do programu

4 z 50 oslovených států na dopis neodpověděli, jednalo se o stát Illinois, Iowa, Louisiana a Texas. Ze zbylých 46 států 10 uvedlo, že žádné programy využívající canisterapii v nápravných zařízeních nemají, mezi tyto státy se řadí Arizona, Arkansas, Delaware, Hawaj, Maine, Minnesota, Mississippi, New Hampshire, Rhode Island a Utah. 36 států tedy poskytlo 71 vzorů svých programů na 159 místech po celé USA.

Na otázku jaký typ programu podle Hinese (1998) provádějí, uvedla naprostá většina program veřejně prospěšných prací, kdy účastníci programu cvičí a socializují psy pro jejich snadnější adopci. Druhým méně používaným se stal socializační program pro pracovní psy (vodící, asistenční), kdy dochází k jejich socializaci, výchově a vycvičení ke speciálním úkonům. Průměrný počet vězňů účastnících se canisterapeutického programu v nápravných zařízeních byl 21 osob. Muži měli v těchto programech vyšší zastoupení oproti ženám.

V programu veřejně prospěšných prací a v socializačním programu pro pracovní psy byli vězni a psi v neustálém kontaktu, tedy 24 hodin denně. Průměrná doba trvání celého programu se odhadovala na 10,8 měsíce. Přijímací pohovory nových účastníků řídili především organizátoři programu, méně často byly tyto pohovory vedeny samotnými zaměstnanci věznic.

Podmínky přijetí do programu se výrazně lišily. Pouze 16 programů uvedlo, že neexistují žádné předchozí zločiny, které by činily vězně nezpůsobilými pro program se psy. Oproti tomu 42 programů uvedlo, že předchozí trestá činnost je ovlivňujícím faktorem pro přijetí. Nejčastějšími druhy trestných činů, které činily žadatele nezpůsobilými, byly trestné činy na zvířatech, sexuální delikty a trestné činy na dětech. 53 programů uvedlo, že měli dodatečné požadavky na přijetí, mezi hlavní se řadilo dobré chování v průběhu trestu. Některé programy zohledňovaly i maximální dosažené vzdělání či projevenou míru motivace a nadšení.

V závěru výzkumu se Furst (2007) dotazoval, zdali by zařízení, která tyto programy využívají, doporučili jejich využívání i jiným zařízení. 60 z 61 dotazovaných správců programu uvedlo, že ano.

Následující část se zaměřuje na konkrétní programy využívající canisterapii v nápravných zařízeních USA.

NEADS Program

Program NEADS funguje již od roku 1976 ve spojení s MCI (Massachusetts Correctional Institution). Ve státě Massachusetts se nachází 18 státních věznic, z nichž 9 využívá program NEADS. Program využívá i jedno nápravné zařízení ze sousedního státu Rhode Island. Projekt NEADS od svého založení umístil více než 1400 služebních psů pro klienty se sluchovou poruchou, posttraumatickou stresovou poruchou, poruchou autistického spektra atd. Psi nastupují do programu jako 8 týdenní štěňata a zůstávají v nápravném zařízení minimálně 1 rok nejčastěji však 18 měsíců. Psi jsou se svými psovody (vězni) 24 hodin denně, sdílejí s nimi celu a doprovází je na jakýkoliv program, kterého se vězeň účastní. Cela psovoda je vybavena spacím místem pro psa (bedna, pelech, deka), dále miskami na vodu a potravu a výcvikovým vybavením. NEADS zaměstnává i externí cvičitele, kteří nejsou umístěni v nápravném zařízení a mohou si psy brát na 3 víkendy v měsíci k sobě domů. Během těchto pobytů jsou psy socializováni na podměty, které nejsou přítomny v nápravných zařízeních např. dopravní prostředky, obchody, eskalátory. Zájemci o program z řad odsouzených se nesmí dopustit žádných přestupků 6 měsíců před podanou žádostí a musí jim do konce trestu zbývat minimálně 18 měsíců. Nepřihlíží se na závažnost trestného činu, kterého se zájemci o program dopustili, ale důležité je duševní zdraví zájemce, které vyhodnocují pracovníci vězeňské služby a pracovníci NEADS. Pokud je uchazeč přijat, pracuje s trenéry, kteří dohlížejí na průběh a správnost cvičení, na zdravotní potřeby psa a hledají náznaky vhodného využití psa. Účastníci programu (8-10 vězňů) jsou ubytováni v jedné obytné jednotce ve tvaru X, která je architektonicky přizpůsobena programu. Psi mají neustálý přístup na dvorek a mají k dispozici společnou cvičicí místnost. Cílem programu NEADS je především kvalitně vycvičit pracovní psy, kteří budou cenově dostupní pro své nové majitele. Rehabilitace odsouzených je tedy spíše druhotná, přesto má pozitivní výsledky na psychosociální chování vězňů (Drew et al. 2013).

Project Second Chance

Program Second Chance vznikl za účelem vzdělávacího programu pro mladistvé delikventy. Byl založen v roce 2000 ve městě Albuquerque (Nové Mexiko). Tamní nápravné zařízení pro mladistvé delikventy požádalo Animal Humane Association of New Mexiko (AHANM) o vytvoření a následné zrealizování programu, který by byl vhodný pro starší dospívající delikventy. Projekt funguje ve spolupráci s místním útulkem, ve kterém se vybírá 4 až 5 psů, kteří mají problémové chování a hrozí jim eutanazie. Vzdělávací program trvá přibližně 3 týdny, během kterých se psi naučí základní povely, a především dojde k jejich lepší socializaci. Psi jsou umístěni v koticích v areálu nápravného zařízení a jsou navštěvováni pouze účastníky programu, a to maximálně 3x denně (ve výjimečných situacích vícekrát denně). Povinností těchto účastníků je udržovat kotce v maximální čistotě a venčit psy minimálně 3x denně. Dvě hodiny denně jsou věnovány pro výcvik, socializaci a údržbu psa (vyčesávání, stříhání drápků). Veškerá manipulace se psy probíhá pod dohledem trenéra, který poskytuje mladým delikventům kurz péče o psy. Uchazeči o program se přijímají na základě projeveného zájmu a míry motivace. Předšlé trestní činnosti se neberou v potaz, přestože někteří účastníci programu se dokonce v minulosti dopustili trestných činů na zvířatech. Po uplynutí 3 týdnů jsou psi vráceni zpět do útulku, kde mají vyšší šanci na adopci (v případě, že socializace a výcvik měli úspěšné výsledky). Mladí delikventi jsou na konci programu osloveni, aby napsali dopis budoucím majitelům psů. Z dopisů je patrné, že valná většina účastníků na sobě pozoruje změny v chování a schopnosti projevit soucit (Harbolt & Ward 2001).

Puppies Behind Bars (PBB)

Program PBB se tréninkem štěňat v nápravných zařízeních zabývá již od roku 1997. PBB začalo původně fungovat v nápravném zařízení pro ženy s maximální ostrahou Bedford Hills New York, kde bylo cvičeno maximálně 5 štěňat. V nynější době PBB pracuje v 7 nápravných zařízeních pro muže i ženy ve městech New York a New Jersey, přičemž přibližně 125 vězňů vychovává kolem 70 až 80 štěňat. PBB se zpočátku zaměřovalo na trénink vodících psů, ke kterému po 11. Září 2001 přibyl i výcvik psů detekující výbušniny. Od roku 2006 organizace upustila od výcviku vodících psů a zaměřila se na výcvik asistenčních psů. Asistenční psi jsou určeni válečným veteránům, kteří utrpěli ve válce zranění nebo po návratu trpí posttraumatickou stresovou poruchou. Štěňata jsou do programu poslána již v 8 týdnech věku a žijí se svými psůvody (vězni) přibližně 12 až 24 měsíců. V průběhu programu jsou psi v neustálém kontaktu s vězni a sdílí s nimi i vězeňskou celu jako své zázemí. Za celou dobu fungování programu bylo vycvičeno více než 1200 štěňat, ze kterých byl největší počet vycvičen na detekci výbušnin. PBB zaměstnává 6 trenérů, kteří jsou buď na plný, nebo zkrácený úvazek v 7 věznicích. Školící personál PBB pořádá každoročně 2 až 3 týmová školení, ve kterých učí nové majitele (válečné veterány) jak zacházet se svým novým asistenčním psem (PBB 2021).

Project POOCH

Projekt POOCH (Prisoners Overcoming Obstacles & Creating Hope) funguje již od roku 1993 v MacLaren Youth Correctional Facility ve městě Woodburn (Oregon) (Lai 1998). Projekt spolupracuje s místním útulkem a zachraňuje psy, kteří by jinak byli utraceni. Cílem organizátorů projektu je navrátit mladé delikventy do komunity jako zodpovědné a prosperující občany, kteří pochopili své předešlé nezákonné počínání. Již samotné výběrové řízení napodobuje reálný pracovní pohovor, kterého by se mladiství delikventi mohli po propuštění účastnit. Mladí delikventi, kteří jsou již součástí projektu, mohou napomáhat během přijímacího řízení a určit, zdali se jejich vrstevník na pracovní pozici hodí. Ve chvíli kdy je uchazeč přijat, začíná jako právoplatný člen pracovního týmu, který pracuje na plný úvazek 5 dní v týdnu, 8 hodin denně. Účastníci projektu dostávají hodinovou mzdu, která jim je často posílána do fondu, který si po propuštění mohou vybrat. Součástí projektu je výcvik psů, školení v rámci všeobecných znalostí o psech, první pomoc pro zvířata, ale i psaní životopisů a motivačních dopisů. Po absolvování programu a po propuštění ze zařízení, se někteří jedinci uplatňují jako zkušení cvičitelé/chovatelé psů nebo veterinární technici. Během programu nejsou psi v neustálém kontaktu s jejich pečovateli (mladými delikventy), ale mají vlastní zázemí, kde se o ně starají organizátoři projektu (Davis 2007).

New Leash On Life USA

Program New Leash On Life USA funguje v nápravných zařízeních v městě Philadelphia (Pennsylvania). Projekt se zaměřuje především na výcvik psů z útulku, kteří jsou problémoví a často se zpětně vracejí do útulku. Velká část z těchto psů byla v minulosti týraná a žila ve špatných podmínkách. Cílem tedy je tyto psy resocializovat, vycvičit a vybudovat důvěru v lidi. Zároveň je snahou organizátorů tohoto programu připravit vězně na život, který je čeká po propuštění z nápravného zařízení. Psi jsou se svými psovody v neustálém kontaktu a sdílí s nimi celou. Certifikovaný trenér dochází do zařízení 2x týdně spolu s veterinářem, který dohlíží na zdravotní stav psů. Stejně tak dochází 2x týdně ke školení pro vězně ohledně jejich budoucí kariéry, učí se tedy psát motivační dopisy, životopisy a trénují přijímací pohovory. Ve chvíli kdy trenér uzná, že jsou psi připraveni k adopci, hledá se pro ně nový domov. Účastníci programu, kteří opouštějí nápravné zařízení, jsou ve stálém kontaktu s organizátory programu, je jim poskytnuto 90 dnů využití dopravních prostředků zdarma, 60 dnů placené stáže a přístup k potravinovým bankám. Míra recidivy v městě Philadelphia je obecně 33 % nicméně ve věznicích využívajících program New Leash On Life USA je míra recidivy pouhých 9,27 %. Program také za celou dobu svého působení našel nový domov již pro 222 psů a má v tomto ohledu 100 % úspěšnost (New Leash On Life - USA 2021).

Patriot PAWS

Program byl založen roku 2008 ve spolupráci s Texas Department of Criminal Justice (TDCJ). Tohoto programu se zúčastnila 3 texaská nápravná zařízení. Dvě ženské věznice v Gatesville, Dr. Lane Murray Unit a Christina Melton Crain Unit a jedno nápravné zařízení pro muže William R. Boyd Unit ve Fairfieldu. Tato partnerství pomáhají projektu Patriot PAWS vycvičit velké množství asistenčních psů, kteří jsou určeni válečným veteránům s postižením. Doba tréninku asistenčních psů trvá od 18 měsíců do 2 let. Uchazeči jsou vybíráni pomocí dotazníků a pohovorů po dobu tří měsíců. Ve chvíli kdy jsou vybráni, je každý vězeň spárován se svým psem, se kterým sdílí celou a je s ním v neustálém kontaktu 24 hodin denně. Psi a jejich psovodi mají neustálý přístup k venkovním prostorům a společné místnosti kde cvičí psy (obr. 4). Certifikovaní trenéři docházejí do nápravných zařízení každý den a celý trénink mají pod svým dohledem spolu s personálem věznice. Jednou týdně je pro účastníky programu pořádán seminář, který má zvýšit povědomí o chovu, historii a výcviku psů. Program je zakončen oficiální ceremonií, které se účastní i budoucí majitelé. Od roku 2008 věznice zaznamenala, že míra recidivy účastníků programu se od té doby snížila o 3 % (Patriot PAWS 2021).

Obr. 4: Výcvik psů ve společné místnosti pod dohledem trenéra (www.patriotpaws.org)

Greyhound Advancement Center (GAC)

Tento program funguje na území státu Florida ve 2 nápravných zařízeních. Prvním z nich je Hardee Correctional Institution (HCI), jež je partnerem Greyhound Advancement Center od roku 2012. Druhým nápravným zařízením, které začalo s programem v roce 2019 spolupracovat, je Central Florida Reception Center. GAC se zaměřuje na poskytování pomoci psům plemene Greyhound neboli Anglický chrt, kteří již nemohou soutěžit v chrtích dostizích ve věku od 18 měsíců do 5 let. Povaha plemene Greyhound je především klidná a mírná, což z něj dělá potencionálně vhodného asistenčního či canisterapeutického psa. Tento program umožňuje Greyhoundům nejlepší příležitost k adopci. Mnoho z psích absolventů složilo zkoušku Canine Good Citizen, která dokládá poslušnost a dobré chování psa a někteří složili canisterapeutické zkoušky. Program trvá od 8 až do 10 týdnů, kdy je pes v neustálém kontaktu se svým psovodem (vězňem) a sdílí s ním i celou. Psi i jejich psovodi mají neustálý přístup k venkovním prostorům a klimatizované místnosti na cvičení. V rámci bezpečnosti nesmí spolu běhat více jak 2 psy najednou a veškerý výcvik probíhá pod dohledem trenéra. Uchazeči o program jsou přezkoumáni v rámci dotazníků a psychologických testů zaměstnanci GAC a vězeňským personálem. Závažnost přešlé kriminální činnosti není důležitým aspektem pro vyřazení z programu. V nápravném zařízení je vždy přítomen veterinární technik, který vede záznamy o zdravotním stavu psů. Psi opouštějí zařízení s podrobnou zprávou o jejich zdravotním stavu, povahových rysech a také je doložen seznam cviků, které pes dokáže vykonat. Program je zakončen oficiální ceremonií (obr. 5), které se mohou účastnit i sponzoři a budoucí majitelé psů (GAC 2020).

Obr. 5: Oficiální ceremonie zakončení programu (www.greyhoundadvancementcenter.org)

3.4.2 Programy v Kanadě

V letech 2018-2019 se v nápravných zařízeních napříč Kanadou nacházelo přes 14 000 vězňů. Ačkoliv vězeňská populace se za posledních 10 let nijak zásadně nesnížila či nezvýšila, roky 2018-2019 se staly nejhoršími v oblasti psychického zdraví vězňů. Razantně se zvýšil počet sebepoškození, násilného chování vůči dozorcům a došlo k pěti vraždám vězňů, což je nejvyšší počet vražd za posledních 10 let (Office of the Correctional Investigator 2019).

Následující část se zaměřuje na konkrétní programy využívající canisterapii v nápravných zařízeních v Kanadě.

The Doghouse

Projekt The Doghouse vznikl v rámci partnerství organizace LAPS (Langley Animal Protection Society) a federální věznicí pro ženy Fraser Valley Institution v Abbotsfordu (Britská Kolumbie). Jedná se o pracovní vzdělávací program, v rámci něhož se vězenkyně učí manuálním dovednostem jako je manipulace, chov a výcvik psů. Program poskytuje účastnicím terapeutickou příležitost rozvíjet nové dovednosti a budovat prosociální vztahy v respektujícím a pozitivnějším prostředí. Vězenkyně se v rámci projektu starají o psy z útulku Patti Dale, které cvičí a socializují. Navíc ovšem poskytují službu pro širokou veřejnost, kdy nabízejí celodenní hlídání psů, trénink nebo péči o ně. Program je dotovaný státem, nicméně veřejné služby (hlídání, trénink, péče) jsou placené, díky čemuž může program lépe fungovat a starat se o více opuštěných psů z útulku. Pro psy z útulku je umožněn občasný odchod z nápravného zařízení k někomu ze členů LAPS, aby se mohl habituovat na elementy, které v nápravném zařízení nejsou k dispozici (dopravní prostředky atd.). Veškerá manipulace se psy je pod dohledem trenéra z LAPS, který pořádá i semináře a vede záznamy o psech. Za deset let od vzniku prošlo programem na 150 vězenkyň, které se velmi často po dokončení programu a propuštění z nápravného zařízení věnují cvičení psů nebo veterinární asistenci (LAPS 2021).

Pawsitive Direction Canine Program (PDCP)

Program PDCP byl založen roku 1996 a funguje v nápravném zařízení pro ženy Nova Institution for Women ve městě Truro (Nové Skotsko). Program poskytuje terapeutickou činnost pro vězenkyně a spolupracuje s místním útulkem. Program funguje ve třech fázích. První fáze je převážně teoretická, při níž se vězenkyně učí o historii, chovu a první pomoci psů. Cílem této fáze je tedy připravit budoucí psovody na péči a výcvik vlastního psa. Druhá fáze zahrnuje samotný výcvik poslušnosti. Třetí fáze je vyhrazena pouze pro psy a vězenkyně, kteří vynikali v prvních dvou a mohou se účastnit pokročilejšího asistenčního výcviku. Tento výcvik zahrnuje zvláštní dovednosti jako je podávání předmětů nebo rozpoznávání zvukových signálů. V průběhu druhé, popřípadě i třetí fáze, je pes se svým psovodem v nepřetržitém kontaktu 24 hodin denně, 7 dní v týdnu a psovod má povinnost vést si deník o průběhu celého programu. Tento program je ze strany všech zúčastněných hodnocen pozitivně (Richardson-Taylor & Blanchette 2001).

3.4.3 Programy v Austrálii

V roce 2020 se v australských nápravných zařízeních nacházelo přibližně 41 060 vězňů, znamená to tedy, že na 100 000 obyvatel připadalo 202 vězňů. Vězeňská populace se v Austrálii stále zvyšuje a více jak 44 % vězňů se dopouští recidivy (Australian Bureau of Statistics 2020).

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravném zařízení v Austrálii.

Pups in Prison

Organizace Serco, která zprostředkovává veřejné služby, vytvořila program Pups in Prison ve spolupráci s Assistance Dogs Australia (ADA) a Southern Queensland Correctional Centre (SQCC). Program započal v roce 2012, v té době se štěňata do zařízení umisťovala až v 6 měsících. Od roku 2018 je umisťování možné již od 2 měsíců věku štěněte. Program poskytuje služební psy pro lidi se speciálními potřebami zcela zdarma, a to po dvou letech výcviku. Zájemci o absolvování programu musí podat přihlášku a být vybráni na základě pohovoru se zaměstnanci ADA a nápravného zařízení. Následuje 10 týdnů teoretické výuky, kdy se vězni dozví, jak se o psy starat. Základní tréninková část psů trvá od 12 do 16 měsíců, poté přichází šesti měsíční pokročilá fáze školení, kdy se pes učí konkrétní cviky pro svého budoucího majitele. Účastníci programu na sobě pozorují psychosociální změny jako je např. vyšší sebedůvěra a sebeúcta, větší schopnost navázat přátelské vztahy se svým okolím, a především cítí úspěch ze svých dosažených výsledků, díky čemuž se snadněji navracejí do komunity. Program je zakončen promoci a odchodem psů ke svým novým majitelům (Serco 2020).

3.4.4 Programy na Novém Zélandu

V roce 2020 se v nápravných zařízeních na Novém Zélandu nacházelo 9 469 vězňů v 18 věznicích. V přepočtu to znamená, že na každých 100 000 obyvatel připadalo 188 vězňů. (World Prison Brief 2020a).

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravném zařízení na Novém Zélandu.

Great Mates Prison Programme

Program započal v roce 2018 díky spolupráci organizace Greyhound Racing New Zealand (GRNZ) a Department of Corrections. Program umožňuje Greyhoundům, kteří ukončili svou závodní běžeckou kariéru nalézt nový domov. Většina těchto psů není na domácí prostředí zvyklá a je tedy třeba je řádně socializovat a vycvičit. Momentálně program funguje v nápravném zařízení pro muže Rimutaka Prison v severním Wellingtonu a v nápravném zařízení pro ženy Arohata Wellington. Během programu trvajícího 8 týdnů se psovodi (vězni) snaží aklimatizovat psa na domácí prostředí. K tomuto účelu je zázemí pro psy vystavěno tak, aby co nejvíce napodobovalo prostředí obytného domu s neustálým přístupem na dvůr.

Každý týden do věznice dochází trenér, který sleduje správnost výcviku, vede si záznamy a především kontroluje, zdali je dodržováno welfare psů. Hlavní organizátor programu uvádí, že program vězňům umožňuje procvičit komunikační dovednosti, týmovou práci, trpělivost, pracovní morálku a empatii. Všechny tyto psychosociální změny na sobě účastníci programu sami zaznamenávají a program z toho důvodu hodnotí jako velmi prospěšný (Great Mates 2021).

3.4.5 Programy v Asii

V Japonsku se v roce 2019 nacházelo 48 400 vězňů, na každých 100 000 obyvatel tedy připadalo 38 trestně odsouzených (World Prison Population list 2019). Japonské věznice využívající canisterapeutické programy nemají v podstatě žádnou historii oproti zemím ze západu jako např. USA. Využití psů nebo jakýchkoliv zvířat v rámci rehabilitace vězňů bylo umožněno až od roku 2007, kdy se změnil zákon o nápravných zařízeních a zacházení s vězni. Tento zákon umožnil, aby se v rámci vzdělávání a znovu začleňování vězňů mohli využít programy, které jsou zprostředkované soukromou organizací ve spolupráci s vládou. Jedním z uznaných programů byla canisterapie v nápravných zařízeních, od které se očekávalo zlepšení v rámci sociálních dovedností nebo v překonání užívání návykových látek.

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravném zařízení v Japonsku.

Harima Rehabilitation Program Center

Harima Rehabilitation Program Center je mužské nápravné zařízení pro muže ve věku od 26 let a výš. Tento program využívající canisterapii byl vůbec prvním, který byl v Japonsku použit. Využíval se návštěvní typ programu, kdy do zařízení docházeli dobrovolníci z organizace Japan Animal-Assisted Therapy Council se svými psy. Tento typ programu měl pomoci především skupinám trpící nějakou formou psychické poruchy. Účastníci byli rozděleni do 8 skupin, ve kterých bylo od 8 do 10 lidí. Během canisterapeutických návštěv byli přítomni i dobrovolníci z řad občanů z místní komunity, aby navodili atmosféru přirozeného prostředí mimo nápravná zařízení. Dále byli přítomni psychologové, ergoterapeuti nebo sociální pracovníci, kteří si vedli záznam o průběhu programu. Program byl dvanácti týdenní a jednotlivá sezení trvala 70 minut. Během canisterapie se probíralo 6 témat ohledně psů, která se vždy dvakrát opakovala a procvičovala např. chůze na vodítku nebo psí masáž. Nikdo z členů týmu neznal věžňovu psychiatrickou diagnostiku, pokud mu to sám neřekl. Programem prošli všichni vězni, kteří se v nápravném zařízení nacházeli, kromě těch kteří trpěli alergií a těch, kteří se v minulosti dopustili trestného činu na zvířatech. Všichni účastníci programu hodnotili program velice kladně (Koda et al. 2015).

3.4.6 Programy v Evropě

Velká Británie

Poslední záznamy z roku 2020 uvádějí, že celková vězeňská populace napříč Velkou Británií byla okolo 87 900 vězňů. Z tohoto celkového počtu připadal na oblast Anglie a Walesu největší podíl, a to 79 453 trestanců. Dále Skotsko, ve kterém se nacházelo 7 004 vězňů a Severní Irsko s 1 484 vězni (Sturge 2020).

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravných zařízeních ve Velké Británii.

Paws for Progress

Tento program funguje již od roku 2011 v nápravném zařízení pro mladistvé delikventy Her Majesty's Young Offenders Institution Polmont (HMYOI Polmont) ve Skotsku. Jedná se o vzdělávací program, který má naučit mladé delikventy jak vycvičit a socializovat psy z útulku. Zároveň má pomáhat vězňům zlepšit dosavadní chování, zvýšit sebeúctu a zjednodušit jim návrat do komunity. Celý výcvik probíhá pod dohledem instruktora výcviku a instruktora kurzu. Od roku 2016 se tento program aplikoval i do dvou ženských nápravných zařízení ve Skotsku, kde zaznamenává také veliký úspěch ze stran personálu a účastníků (Paws For Progress 2021).

Polsko

V roce 2020 se v Polsku nacházelo 67 894 vězňů, v přepočtu na 100 000 obyvatel jich připadalo 179 (World Prison Brief 2020b). První program využívající canisterapii byl inspirován programy použitých v USA na Floridě a v Ohio, konkrétně Puppies Behind Bars (Czerw 2017).

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravných zařízeních v Polsku.

Przyjaciele, czyli pies w celi

V překladu název znamená "Přátelé, čili pes v cele". Tento program byl oficiálně založen v roce 2011 v nápravném centru Hajnówka spolupracující s psím útulkem Ciapek. Nicméně tato spolupráce začala již v roce 2007, kdy vězni docházeli do psího útulku, který byl umístěn ve stejném městě. Vězni zde pečovali o psy, uklízeli kotce a stavěli nová zázemí pro nové psy. Již z tohoto programu byl pozorován pozitivní dopad na všechny zúčastněné, z toho důvodu se v roce 2011 založil program na výcvik psů. Program byl sestaven ze dvou částí, praktické a teoretické. Teoretická část byla první, kterou musel vězeň projít, aby se dozvěděl vše o výcviku, chovu a původu psů. Následovala část praktická, při které vězni socializovali psy a učili je určené cviky. Vše probíhalo pod dohledem trenéra. Nicméně psi nezůstávali se svými cvičiteli po celou dobu a své zázemí měli stále v psím útulku Ciapek (Czerw 2017).

Rumunsko

V lednu roku 2021 se v rumunských nápravných zařízeních nacházelo 21 795 vězňů, na 100 000 obyvatel jich tedy připadalo 113 (World Prison Brief 2021). Využívání psů v rumunských nápravných zařízeních bylo do roku 2016 těžko realizovatelné, ačkoliv návrhy na takovéto programy proběhly už dříve. Zázemí v rumunských věznicích nebylo ve většině případů vhodné pro takovéto programy. Průlom však nastal v roce 2016, kdy započala spolupráce mezi Pet Stuff Universe Veterinari Hospital (PSU), státní věznicí Bukurešť Džilava (PBJ) a dvěma soukromými organizacemi The Utility Dogs Club (Clubul Cainilor Utilitari CCU) a Big Heart Society (BHS). Spojením těchto organizací vznikl Romanian Prison Dogs Program (Cristea & Popescu 2019).

Romanian Prison Dogs Program

Jedním z hlavních cílů realizátorů programu, bylo snížit počet volně žijících psů v okolí věznice Bukurešť Džilava a následně je socializovat, aby se mohli stát vhodnými psy pro adopci. S pomocí vězňů a personálu nápravného zařízení byli psi odchyceni. Následně byli sterilizováni veterinárním personálem, který docházel do věznice jednou týdně, aby kontroloval zdravotní stav psů. Uchazeči o program byli vybíráni každé 3 měsíce po deseti lidech, to umožňovalo zaměstnat větší množství vězňů. Dohled nad průběhem celého programu měl personál nápravného zařízení, trenér psů, sociální pracovník a psycholog. Psi byli umístěni v bývalých koticích určených pro strážné psy, které vězni zrekonstruovali. Úkolem účastníků z řad vězňů byla každodenní péče o psy, což zahrnovalo krmení, čištění kotců, venčení a především trénování a socializování. Ve chvíli kdy jsou psi dostatečně socializováni a vytrénováni, organizace BHS jim hledala nové majitele (Cristea & Popescu 2019).

Česká Republika

V České Republice se nachází 35 věznic, kde pracuje více než 11 tisíc zaměstnanců. V době od 1.1.2019 do 31.12.2019 umístila Vězeňská služba ČR do jednotlivých oddělení věznice 9 328 odsouzených. Z tohoto počtu bylo 17 % vězňů ve věznici s nízkým stupněm zabezpečení. Do oddělení se středním stupněm zabezpečení bylo posláno 28% odsouzených a zbylých 55% bylo posláno do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení (Vězeňská Služba České republiky 2021).

Následující část se zaměřuje na konkrétní program využívající canisterapii v nápravných zařízeních v České Republice.

Tlapka v Dlaní

Brněnská Škola pro výcvik vodících psů s.r.o, se inspirovala od amerických programů využívající psy v nápravných zařízeních. Navázala tedy spolupráci s neziskovou organizací Vodící pes z.s. Vězeňskou službou ČR a Probační a mediační službou. V roce 2019 tak vznikl vůbec první program využívající canisterapii v českých věznicích. Místem působení programu se stala Věznice Jiřice na Nymbursku. Tento projekt mohl vzniknout v rámci programu Otevřená Věznice (OV), který ve Věznici Jiřice úspěšně funguje od roku 2017 (Pláteníková 2021).

Cílem projektu OV ve Věznici Jiřice je zřízení oddělení s nízkým stupněm zabezpečení s ostrahou. Zároveň si projekt klade za cíl pozitivně motivovat odsouzené, posilovat odpovědnost za své trestné činy, minimalizovat šok související s přechodem z věznice na svobodu dále se zde uplatňuje vyšší míra individuálního přístupu odborného personálu vůči vězňům, terapie skrze pracovní nasazení, převážně mimo prostory věznice a vytváření podmínek pro vyšší samostatnost vězňů. Ubytování pro odsouzené tvoří 5 obytných domků, ve které se nachází i komunitní místnost a přístup na dvorek obklopující budovu (Republikový výbor pro prevenci kriminality 2017).

Podstatou projektu Tlapka v Dlaní je zapojit vězně, kteří nejsou agresivní a zároveň vykazují dobré chování během výkonu trestu, do programu výcviku budoucích vodících psů pro nevidomé. Celý program probíhá pod dozorem a supervizí odborníků, kteří vězňům předávají zkušenosti, jak psa socializovat, trénovat, vychovávat a učit ho základním návykům. Pro lepší motivaci a důsledné dodržování pravidel si vězni v rámci programu vyzkouší chůzi s bílou holí a s vodícím psem za simulace slepoty. Vězni prostřednictvím tohoto zážitku pochopí pocity nevidomých lidí při orientaci v prostředí a důležitou roli vodícího psa. Psi jsou do programu zapojováni jako tříměsíční štěňata na dobu 9 měsíců. Ve chvíli kdy dosáhnou jednoho roku, se psi přesunou zpět do Brna do běžných pečovatelských rodin., které zajistí jejich každodenní docházku k odbornému výcviku do brněnské Školy pro výcvik vodících psů, s.r.o. V prvním ročníku programu byla do věznice poslána dvě štěňata kříženců labradorského a zlatého retrívra Goro a Shadow. Každé z nich mělo k sobě přiděleno dva pečovatele (vězně), aby v případě odchodu jednoho z nich zvládlo situaci bez újmy. Další dvojice štěňat byla do věznice zaslána ihned po odjezdu Gora a Shadowa. Tentokrát šlo o feny Utah a Caira plemene německý ovčák a flat coated retrívr. V roce 2021 byla odeslána třetí a prozatím poslední dvojice štěňat plemene Goldendoodle, Peggy a Ele. Projekt vzbuzuje pozitivní ohlasy ze stran účastníků a i ze stran personálu, kteří zaznamenávají pozitivní vliv na psychiku a na prosociální chování vězňů (Pláteníková 2021).

3.5 Vlastní návrh projektu

Pro vytvoření návrhu programu, který by dle mého uvážení mohl být vhodně aplikovatelný do tuzemských nápravných zařízení, jsem se inspirovala dvěma programy, a to New Leash On Life a The Doghouse. Program The Doghouse mě inspiroval především díky své vysoké finanční nezávislosti a nabízeným službám pro veřejnost. Druhý program New Leash On Life pro změnu nabízel vhodné služby pro účastníky programu, kteří již opustili nápravné zařízení. Vzhledem k tomu, že z odvedených služeb nedostávali trestanci žádné peníze, byla jim na oplátku poskytnuta následná pomoc se získáním práce, poskytování stravy, oblečení a dopravy zdarma. Oba programy se zaměřovaly především na resocializaci psů z útulku, což shledávám jako velký benefit pro snížení kapacity psů v těchto zařízeních.

Jelikož by se jednalo o program resocializující psy, nebyla by nutná tak dlouhá doba trvání programu, jako je tomu u výcviku služebních psů, ideální čas by tedy byl 8-10 týdnů (jako je tomu u programu GAC). Nebyla by nutná každodenní práce s trenérem, maximálně 2x týdně. Psi by byli v neustálém kontaktu se svými psovody a sdíleli by s nimi i zázemí v cele. Ve chvílích kdy by nebyl přítomen trenér programu, by bylo nutné, aby na průběh programu dohlíželi speciálně školení dozorcí a pracovníci nápravného zařízení. Důležitá by byla i architektura celého objektu, která by musela umožňovat neustálý přístup psovodů a jejich psů na dvůr, a také místnost pro výcvik psů z útulku v případě nevhodných venkovních podmínek (zima, horko, déšť). Výběr uchazečů by nezávisel na předchozích trestných činnostech, ale na psychickém stavu uchazeče a jeho dobrém chování v průběhu programu.

Návrh projektu byl konzultován s Mgr. Janou Dvořáčkovou, která působí jako sociální pracovníce a pracovníce odborného zacházení ve vězeňství ve Věznici Rapotice pro dospělé muže s oddělením nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Konkrétně tedy ve věznici Rapotice by z architektonického hlediska nebylo možné program zavést. Vyžadovalo by to tedy výstavbu nového objektu jako je tomu v OV Jiřice, která díky tomu jako jediná v ČR canisterapeutický program může provozovat. Problém by nastal i ohledně kapacity personálu, která by z důvodu programu musela být navýšena. Nicméně tato kapacita se odvíjí od tabulkových míst, které jsou v momentální době zcela naplněny. Dle názoru Mgr. Jany Dvořáčkové by účast v programu závisela na předchozích trestných činnostech a měla by být omezena uchazečům, kteří jsou zařazeni do skupiny I.PSV, bez násilných trestných činů a bez psychických nemocí či problémů. Pes by nemohl být v neustálém kontaktu se svým psovodem, jelikož odsouzení mají své povinnosti ve výkonu trestu, během kterých by nebyla přítomnost psa možná. Pes by tedy měl mít vlastní kotec ve venkovním prostoru, kam by bylo možné ho umístit během nepřítomnosti psovoda.

4. Závěr

Canisterapie se v nápravných zařízeních od dob svého využívání prokázala jako jednou z účinných podpůrných metod přispívající k rehabilitaci a resocializaci vězňů o čemž svědčilo mnoho vědeckých výzkumů. Ty prokázaly, že díky této formě terapie docházelo k řadě psychosociálních změn, které napomáhaly trestancům se lépe zařadit do společnosti. Mezi nejčastěji popisované pozitivní psychosociální změny se řadila zvýšená míra sebeúcty, sebelásky a soběstačnosti, vznik empatie, zlepšené vztahy s autoritami a především snížená míra recidivy. Mnoho vědeckých studií uvádí, že díky canisterapii docházelo i ke snížení negativních dopadů způsobené vězeňským prostředím jako byli úzkosti, deprese, sebepoškozování nebo pokusy o sebevraždu.

Canisterapeutické programy byly od samotného počátku koncipovány tak, aby napomáhaly nejen vězňům, ale i komunitě handicapovaných, kterým levnější výcvik asistenčního psa mohl zlehčit život. Případně mohly pomoci problémovým či nechtěným psům z útulku, kteří byli po socializaci a výcviku snadněji adoptováni novými majiteli.

Programy canisterapie v nápravných zařízeních jsou dnes celosvětově známy, nicméně počty takových programů fungujících v jednotlivých státech byly a jsou doposud poměrně nízké. Tato práce se zaměřovala především na státy USA, Kanadu, Austrálii, Nový Zéland, Japonsko, Velkou Británii, Rumunsko, Polsko a Českou republiku. USA jakožto průkopník této metody, mělo v tomto ohledu nejbohatší historii, a šlo o jedinou zemi, která canisterapii v nápravných zařízeních hojně využívala. Z toho důvodu byly programy v USA nejlépe organizované a díky počtu absolventů z řad vězňů a vycvičených psů měly i nejvyšší účinnost ze všech prostudovaných států využívající canisterapii. Staly se proto vzorem pro vybudování většiny ostatních programů fungujících ve světě. Jedním takovým programem, který se nechal inspirovat americkými canisterapeutickými programy v nápravných zařízeních byla Věznice Jiřice v ČR se svým programem Tlapka v dlani, který funguje od roku 2019.

Mnou vytvořený Návrh byl konzultován s Mgr. Janou Dvořáčkovou, která působí jako sociální pracovnice a pracovnice odborného zacházení ve vězeňství ve Věznici Rapotice. Tento návrh byl předložen všem věznicím působících na území České republiky, nicméně z důvodu pracovního vytížení spojeného s epidemií COVID-19, mi nebyla umožněna konzultace s příslušnými pracovníky ve zbylých věznicích.

Především z důvodů architektonického zázemí pro vězně a psy a také kvůli nedostatku personálu vyplývá, že konkrétně do Věznice Rapotice by nebylo možné za současných podmínek program aplikovat.

5. Seznam literatury

Australian Bureau of Statistics. 2020. Prisoners in Australia. Australian Bureau of Statistics. Available from www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/prisoners-australia/2020 (accessed March 2020).

Beseres M. 2017. Unintended Rehabilitation: A Comparative Analysis of Prison Animal Programs. St. Catherine University, Minnesota.

Birmingham L. 2003. The mental health of prisoners. *Advances in in Psychiatric Treatment*. Cambridge University Press **9**:191-199.

Britton DM, Button A. 2007. “ This Isn’t About Us:” Benefits of Dog Training Programs in a Women’s Prison. Northeastern University Press, Boston.

Broom DM. 2010. Animal welfare: An aspekt of care, sustainability, and food quality required by the public. *Journal of Veterinary Medical Education* **37**:83-88.

Broom DM, Fraser AF. 2015. Domestic Animal Behaviour and Welfare. CABI, Wallingford.

Bukten A, Stavseth MR, Skurtveit S, Tverdal A, Strang J, Clausen T. 2017. High risk of overdose death following release from prison: variations in mortality during a 15-year observation period. University of Oslo, Oslo.

Cooke BJ, Farrington DP. 2014. The perceived effects of dog-training programmes in correctional settings. *The Journal of Forensic Practice* **16**:171-183.

Cristea C, Popescu V 2019. Romanian Prison Dogs Program. Federation of European Companion Animal Veterinary Associations. Available from www.fecava.org (accessed March 2021).

Currie N. 2008. A case study of incarcerated males participating in a canine training program Kansas State University, New York.

Czerw M. 2017. Animals in Resocialization. Pages 149-160 in Jan Długosz editor. *Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume III. Society Academy in Czestochowa, Poland.

Černíková V, Sedláček V. 2002. Základy penologie pro policisty. Vydavatelství Policejní akademie České republiky, Praha.

Černíková V. 2008. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň.

Davis K. 2007. Perspectives of youth in an animal-centered correctional vocational program: A qualitative evaluation of Project Pooch. Portland State University, Portland Oregon.

Department of Corrections. 2020. Prison facts and statistics 2020 – December 2020. Department of Corrections. Available from www.corrections.govt.nz (accessed March 2021).

Dimitrijević I. 2009. Animal - assisted therapy: a new trend in the treatment of children and adults. *Psychiatria Danubina* **21**(2): 236–241.

Dirkzwager AJE, Nieuwbeerta, P. 2018. Mental health symptoms during imprisonment: a longitudinal study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, Scandinavie.

Drew JD, Dearborn C, Evans M, Gagne A, McBean D, Saville F, Silliman T. 2013. The Power of Prison Pups: The Impact of the NEADS Program on Inmate Dog Trainers, MCI/Framingham, and the Community. Lasell College, Massachusetts.

Duncan S. 2011. PAWS program effectiveness analysis - Q20. Quan-Qual Outcomes, Lubbock, Texas

Elmaci DT, Cevizci S. 2015. Dog-assisted therapies and activities in rehabilitation of children with cerebral palsy and physical and mental disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health* **12**:5046-5060.

Ensminger JJ. 2010. Service and therapy dogs in American society: Science, law and the evolution of canine caregivers. Charles C Thomas publisher, Springfield.

Fawcett NR, Gullone E. 2001. “Cute and cuddly and a whole lot more? A call for empirical investigation into the therapeutic benefits of human-animal interaction for children”. *Behaviour Change* **18**:124-33.

Fazel S, Hayes AJ, Bartellas K, Clerici M, Trestman R. 2016. Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions. *The Lancet Psychiatry* **3**:871-881.

Fine AH. 2010. *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice*. Academic press, USA Kalifornie.

Fischer S. 2006. *Etopedie v penitenciární praxi*. Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.

Forrester A, Till A, Simpson A, Shaw J. 2018. Mental illness and the provision of mental health services in prisons. *British Medical Bulletin* **127**:101-109.

Freeman M. 2007. Terminologie v zooterapii. Pages 30-43 in Kolektiv Autorů editors. *Terapie ve světle objektivních poznatků*. Dona, České Budějovice.

Furst G. 2006. Prison-based animal programs: A national survey. *The Prison Journal* **86**:407-430.

Furst G. 2007. Prison-based animal programs: Self-reported effects of participation and implications for desistance. *Prison Service Journal* **172**:38-44.

Furst G. 2011. *Animals Programs in Prison: A Comprehensive Assessment*. Lynne Reinner Publishers, Boulder Colorado.

GAC. 2020. Greyhound Advancement Center. Greyhound Advancement Center. Available from www.greyhoundadvancementcenter.org (accessed March 2021).

Galajdová L. 1999. *Pes lékařem lidské duše, aneb, Canisterapie*. Grada, Praha.

Ginn S. 2013. Women prisoners. *Bmj* (e8318) DOI:10.1136/bmj.e8318

Glenk LM. 2017. Current perspectives on therapy dog welfare in animal-assisted interventions. *Animals* (2076-2615) DOI: 10.3390/ani7020007

Great Mates. 2021. Great Mates Prison Programme. Great Mates. Available from www.greymates.co.nz (accessed March 2021).

Greenbaum SD. 2006. Introduction to working with Animal Assisted Crisis Response animal handler teams. *International Journal of Emergency Mental Health* **80**:49-63.

Han TM, Flynn E, Winchell J, Gould E, Gandenberger J, Barattin D, Tedeschi P, Morris KN. 2018. Prison-based dog training programs: Standard protocol. Institute for Human-Animal Connection, Denver.

Haney C. 2017. "Madness" and penal confinement: Some observations on mental illness and prison pain. Punishment & Society, Santa Cruz USA.

Harald S, Havlíčková M, Miovský M. 2003. Vězeňství a nelegální drogy: sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích. Úřad vlády ČR, Praha.

Harbolt T, Ward T. 2001. Teaming Incarcerated Youth with Shelter Dogs For a Second Chance. *Society & Animals* **9**:177-182.

Hines LM. 1983. Pets in prison: A new partnership. *California Veterinarian*, **5**:7-11.

Hines LM. 1998. Overview of animals in correctional facilities. Delta Society, Renton, Washington.

Hogle PS. 2009. Going to the dogs: Prison-based training programs are win-win. *Corrections Today* **71**:69-72.

Jalongo MR. 2019. Prison Dog Programs: Renewal and Rehabilitation in Correctional Facilities. Springer International Publishing, Pennsylvania.

Jordan JV. 2001. A relational-cultural model: Healing through mutual empathy. *Bulletin of the Menninger Clinic* **65**:92-103.

Kalinová V, Mojžíšová A. 2002. Jak dosáhnout kvalitní přípravy psa ke canisterapii. *Svět psů* **74**:52.

Koda N, Miyaji Y, Kuniyoshi M, Adachi Y, Watababe G, Miyaji Ch, Yamada K. 2015. Effects of a Dog-assisted Program in a Japanese Prison. *Asian Journal of Criminology* **10**:193-208.

Lai J. 1998. Pet facilitated therapy in correctional institutions. Paper prepared for Correctional Services of Canada by Office of the Deputy Commissioner for Women, Canada.

LAPS. 2021. Langley Animal Protection Society. Langley Animal Protection Society. Available from www.labsbc.ca (accessed March 2021).

Larkin JR, Paul J. 2018. Prisoners, dogs, training, and rehabilitation. The Heritage Foundation. Available from www.heritage.org/crime-and-justice/report/prisoners-dogs-training-and-rehabilitation (Accessed in November 2020).

Liebling A. 1999. Prison suicide and prisoner coping. *Crime and Justice* **26**:283-359.

Lipsey MW, Wilson DB. 2001 *Practical meta-analysis*. SAGE publications, Inc, USA

Marešová A. 2003. Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha.

Maruschak LM, Minton TD. 2020. *Correctional Populations in the United States, 2017-2018*. Programs Bureau of Justice Statistics, USA.

Mason G, Mendl M. 1993. *Why is there no simple way of measuring animal welfare?* University of Cambridge, UK.

Meltzer H, Gill B, Petticrew M. 1995. *The Prevalence of Psychiatric Morbidity Among Adults Aged 16–64, Living in Private Households in Great Britain: Office of Population, Censuses and Surveys*, London.

Merriam S. 2001. *Discovering Project Pooch: A special program for violent incarcerated male juveniles*. Discover N' Education and Research. Pepperdine University, Malibu, California.

Mezník J, Kalvodová V, Kuchta J. 1995. *Základy penologie*. Vydavatelství Masarykovy univerzity, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Brno.

Minton C, Perez, P, Miller K. 2015. Voices from Behind Prison Walls. *Society & Animals*, **23**:484-501.

Moneymaker J, Strimple EO. 1991. Animals and inmates: A sharing companionship behind bars. *The Journal of Offender Rehabilitation*, **16**:133-152.

Motejl O. 2010. *Vězeňství: Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv)*. Kancelář veřejného ochránce práv, Brno.

Müller O. 2014. *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*. Univerzita Palackého, Olomouc.

- Nerandžič Z. 2006. Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit. Albatros, Praha.
- New Leash On Life - USA. 2021. New Leash On life USA. New Leash On Life – USA. Available from www.newleashonlife-usa.org (accessed March 2021).
- Odendaal J. 2007. Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak. Brázda, Praha.
- Office of the Correctional Investigator. 2019. Office of the Correctional Investigator Annual Report 2018-2019. Government of Canada. Available from www.oci-bec.gc.ca (accessed March 2021).
- Osborne SJ, Bair R. 2003. Healing inmates' hearts and spirits with man's best friend. *Corrections Today* **65**:122-146.
- Palestrini C, Calcaterra V, Cannas S, Talamonti Z, Papotti F, Buttram D, Pellizo G. 2016. Stress level evaluation in a dog during animal-assisted therapy in pediatric surgery. *Journal of Veterinary Behavior* **17**:44-49.
- Patriot Paws. 2021. Patriot Paws Service Dogs. Patriot Paws. Available from www.patriotpaws.org (accessed March 2021).
- Pavlů D. 2003. Speciální fyzioterapeutické koncepty a metody I. Cerm, Brno.
- Paws For Progress. 2021. Paws For Progress. Paws For Progress, Psychology School of Natural Sciences, University of Stirling, FK9 4LA. Available from www.pawsforprogress.co.uk (accessed March 2021).
- Petrů G, Karásková V. 2008. Edukační aspekty canisterapie. Univerzita Palackého, Olomouc.
- Pirnerová H. 2009. Pomocné tlapky- canisterapie. Pomocné tlapky o.p.s. Available from www.canisterapie.cz (accessed January 2021).
- Pláteníková L. 2021. Tlapka v Dlani. Škola pro výcvik vodících psů, s.r.o. Available from www.vycvikvodícíchpsu.cz/vodici-psi/tlapka-v-dlani/ (accessed December 2020).
- Puppies Behind Bars. 2021. Puppies Behind Bars. Puppies Behind Bars. Available from www.puppiesbehindbars.com (accessed March 2021).

Republikový výbor pro prevenci kriminality. 2017. Věznice Jiřice pilotní projekt otevřená věznice. Vězeňská služba České republiky. Available from www.mvcr.cz (accessed March 2021).

Richardson-Taylor K, Blanchette K. 2001. Results of an Evaluation of the Pawsitive Directions Canine Program at Nova Institution for Women. Correctional Service of Canada, Canada.

Rollin BE. 1999. An Introduction to Veterinary Medical Ethics. Theory and Cases. Ames. IA: University of Iowa Press, Iowa

Serco. 2020. Pups in Prison Social Impact Report. Huber Social. Available from www.serco.com/aspac/sector-expertise/justice/prison-programs/pups-in-prison-program (accessed October 2020).

Serpell JA, Coppinger R, Fine AH, Peralta JM. 2010. Welfare considerations in therapy and assistance animals In: Handbook on animal-assisted therapy. Academic Press, California.

Sochůrek J. 2007. Úvod do penologie. Technická univerzita v Liberci, Liberec.

Stewart LA, Chang CY, Parker, LK, Grubbs N. 2016. Animal-assisted therapy in counseling competencies. VA: American Counseling Association, Animal-Assisted Therapy in Mental Health Interest Network, Alexandria.

Strang J, Gossop M, Heuston J, Green J, Whiteley Ch, Maden A. 2006. Persistence of drug use during imprisonment: relationship of drug type, recency of use and severity of dependence to use of heroin, cocaine and amphetamine in prison **101**:1125–1132.

Strimple EO. 2003. A history of prison inmate-animal interaction programs. American Behavioral Scientist **47**:70-78.

Sturge G. 2020. UK Prison Population Statistics.: Briefing Paper House of Prison Commons Library. Available from www.parliament.uk (accessed March 2021).

Svobodová I. 2011. Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty. Česká Zemědělská Univerzita, Praha.

Štěrbá V. 2007. Penologie: Skripta pro střední a vyšší odborné školy. Armex, Praha.

Šubrt M. 2010. Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže. Policejní akademie České republiky, Praha.

Turner, W. G. (2007). The experiences of offenders in a prison canine program. *Federal Probation* 71, 38-43.

Ungerová D. 2008. *Canisterapie v praxi*. Jihočeská univerzita, České Budějovice.

Vantuch P. 2006. *Trestní právo*. Rašínova vysoká škola, Brno.

Velemínský M. 2007. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. Dona, České Budějovice.

Vězeňská služba České republiky. 2020. Výroční zpráva za rok 2019. Vězeňská služba České republiky. Available from www.vscr.cz (accessed February 2021).

Vězeňská služba České republiky. 2021. Generální ředitelství vězeňské služby ČR. Vězeňská služba České republiky. Available from www.vscr.cz (accessed February 2021).

Wooditch A, Tang LL, Taxman FS. 2014. Which criminogenic need changes are most important in promoting desistance from crime and substance use? *Criminal Justice and Behavior* 41:276-299.

Wormer J, Kigerl A, Hamilton Z. 2017. Digging Deeper: Exploring the Value of Prison-Based Dog Handler Programs. *The Prison Journal* (0032-8855) DOI: 10.1177/0032885517712481

World Prison Brief. 2019. World Prison Brief Data. World Prison Brief. Available from <https://www.prisonstudies.org/country/japan> (accessed March 2021).

World Prison Brief. 2020a. World Prison Brief Data. World Prison Brief. Available from <https://www.prisonstudies.org/country/new-zaeland> (accessed March 2021)

World Prison Brief. 2020b. World Prison Brief Data. World Prison Brief. Available from <https://www.prisonstudies.org/country/poland> (accessed March 2021).

World Prison Brief. 2021. World Prison Brief Data. World Prison Brief. Available from <https://www.prisonstudies.org/country/romania> (accessed March 2021).